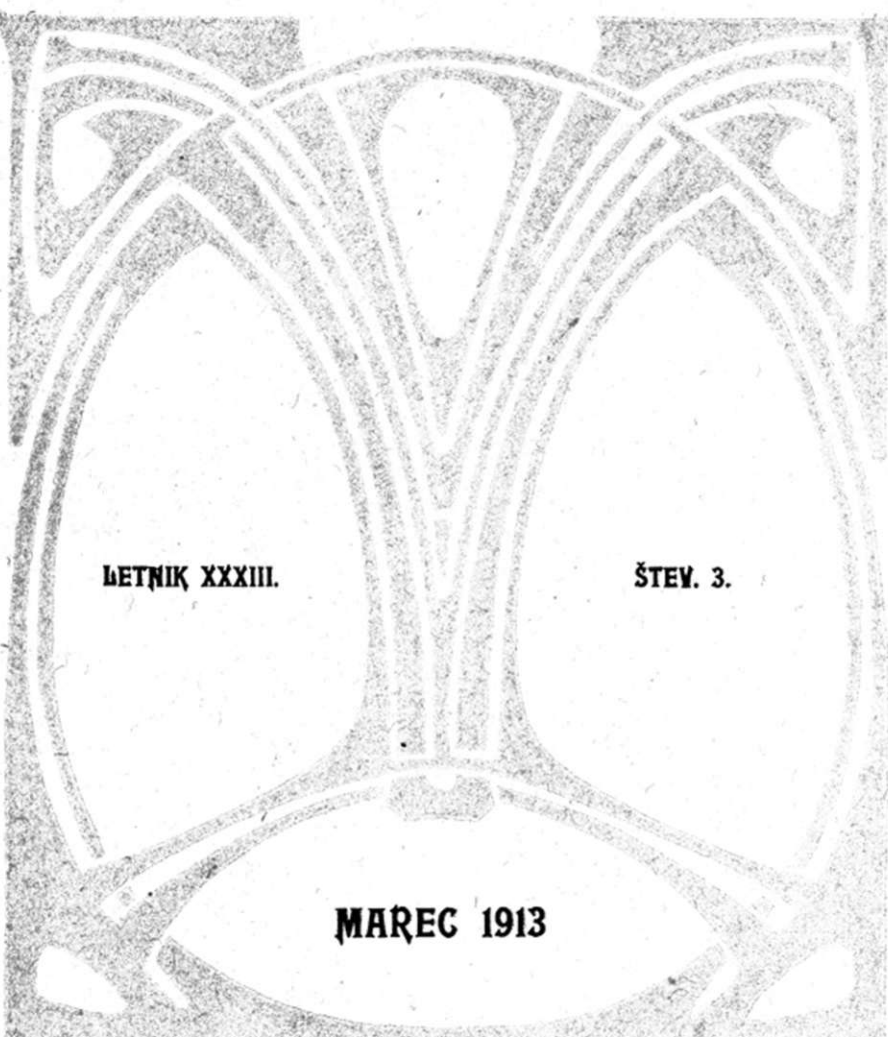

0. tekst vija

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO

LETNIK XXXIII.

ŠTEV. 3.

MAREC 1913

Vsebina marčevega zvezka:

1. Fran Albrecht: Črni plameni	113
2. Fran Albrecht: Razdvojen	114
3. Ivan Lah: Primo vere	115
4. Ig. Gruden: Ob Adriji	119
5. Felicijan: Vsi lepo s kruhkom	120
6. Aleksander Hudovernik: Spomini na Janeza Trdino	124
7. Rado Murnik: Hči grofa Blagaja. Roman. (Dalje prihodnjič.)	129
8. Fran Albrecht: Geslo	139
9. J. Glaser: V mraku	139
10. Josip Premk: Letoviščarji. (Dalje prihodnjič.)	140
11. L. Pintar: O krajnih imenih	151
12. Ig. Gruden: Pesem o lepi Vidi	156
13. Iv. Ribičič: Spoznanje	157
14. Fran Albrecht: Bratska pesem	160
15. Književna poročila.	
Dr. Iv. Merhar: Dr. Fr. Detela, Tujski promet. — J. Wester: Spisi Mišjakovega Julčka. Engelbert Gangl, Zbrani spisi za mladino. — P. N.: Rev. J. M. Trunk, Amerika in Amerikanci. — Dr. I. Lah: Jan Rokyta, Prokop Rybař. — J. Koštiál: Enciklopedija slavjanske filologije	161
16. Glasba.	
Dr. Kozina: Novi akordi	168

„Ljubljanski Zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h,
 četrt leta 2 K 30 h, za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.
 ===== Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h. =====

Izdajatelj: Valentin Kopitar.

Urednik: dr. Janko Šiebingar.

Upravišтво v „Narodni tiskarni“ v Ljubljani, Knaflova ulica št. 5.

Fran Albrecht:

Črni plameni.

I.

Tvoj pogled je žarel, tvoj glas je drhtel,
tvoja roka je mehko prosila,
v tla uporne povetil oči sem in šel:
tako sva se midva ločila . . .

In pala je črna in divja bolešt,
na src dvoje molk, rastoč iz noči,
in planil v tujino sem svobodnih mest
jaz — suženj, z očmi povešenimi.

II.

Brez poljuba, brez solze,
le opojna bolečina
spremljala mi je srce,
domovina.

Samo sen zločesti, laž
krasnobežnega spomina,
mi je bil pajdaš,
o edina . . .

O edina med ljudmi,
o edina križem sveta,
ti iz celega srca
ljubljen, prokleta !

III.

Goljufaj me, da te bom proklel
in s prezirom in zasmehom te odel!
Jaz ne znam klečati . . .

O ne spletaj mojih voljnih rok
in ne daj mi vere vanjo, Bog!
Jaz ne znam klečati . . .

Ti, ne čakaj, da ukaže dan,
sama pahni me od sebe stran!
Jaz ne znam klečati.

IV.

O ne blodi okrog,
v sen mojih noči
ne stezaj rok,
ne vprašuj me z očmi . . .

A le bruhaj, vulkan,
le poj, barbar!
Samo bolan
mi ne bodi nikar,

če v njeno telo
si začaran, zaklet,
ti vriskaj in poj,
zato si — poet! . . .

Razdvojen.

Daleč plove tema noči
v noč brezdanjo in brezkraino —
srcu, ki se v njo vtopí,
kdo pokaže pot sijajno?

K tlom zadržal je obraz,
usta jeknila so: Bog! . . .
Mrak-vrag pa se isti čas
je zarogal vseokrog:

Sam se bôri sam s seboj!
Sam klubuj si, omahuj,
obupuj in sam veruj:
dan in noč je pred teboj!

Ivan Lah:

Primo vere.

Emonska noveleta.

Tisti čas je bil Publius Florus s svojimi četami na skrajni meji Panonije, kajti približevala se je pomlad, in sovražniki so porabili ugodni čas zase, da so napadli naše meje, predno so mogle dospeti čete od juga. V mestu samem pa je ostalo le malo vojakov, ki jim je zapovedoval Tullius Severus, resen in strog človek, po rojstvu Panonec. Gospa Vitelija, žena Publija Flora, je torej samevala v svoji hiši in ni imela družbe razen sužnjev in suženj, ki jih je bila privedla s seboj iz Rima. Toda sužnji in sužnje so se zdeli gospe Viteliji grdi in pasji, zato ni z njimi občevala.

Ves dan je sedela gospa Vitelija ob oknu in gledala proti jugu, kjer se je kazala velika cesta, ki je vodila proti Rimu. Gospa Vitelija je bila po rodu Rimljanka in je ljubila to mesto, ki je bilo glavno mesto imperija, svetišče bogov in središče radosti in ljubezni. Vsa njena duša je hrepenela po krasnem življenju v Rimu, kajti v Emoni je bilo pusto in prazno. V Rim so bežali vsi njeni lepi spomini, saj tam je preživela svojo mladost, dokler je ni odpeljal Publius Florus v zapuščeno Emono. Visoki grebeni alp so zakrivali pogled v daljavo in širili hlad po vsej planoti. Šele pozno pomladi so zapihali prvi južni vetrovi, da se je stopil sneg in se je polje razcvetelo. Zato je gospa Vitelija koprnela po južnem nebu in je bila kakor nežna cvetlica, presajena na hladna severna tla. Proti svoji volji je namreč prišla v to mesto, kjer je umirala od samote, zapuščena in pozabljena.

Ob takih časih je gospa Vitelija čitala pesnike, ki pojo o ljubezni. Ponavljala je njih besede, kakor da se z njimi pogovarja. Pri tem se je spomnila na čase, ko je posedala kot mlada deklica pri posameznih v bogatih rimskih hišah in poslušala vabljive besede, ki so jih šepetali mladeniči o njeni krasoti. Ugajale so ji one besede in jih je rada poslušala. Najbolj pa ji je ugajal Marcius Potius, mladenič dvajsetih let, ki je imel črne oči in je bil lepe vitke postave. — Ob prilikah, ko so bile gostije ali pojedine, se ji je približal in govoril lepe izbrane besede.

Kadar se je gospa Vitelija spomnila nanj, jo je obšlo otožno hrepenenje in si je želela, da bi bil Marcus Potius pri nji, da bi govorila z njim. V njenem srcu so vstajale sladke misli, in zgodilo se je, da se je v nji zbudila pesem, kakor jo je čitala v pesnikih: „Pridi, moj krasni, prid in poljubi moja vroča ustna, da boš čutil silo plamena, ki v srcu gori! Pridi, moj dobri, in me poglej z ljubečimi očmi, kajti ogenj ljubezni bolj žge srce, ker te ne vidim...“

Take pesmi so se zbujele v dneh zapuščenosti in hrepenenja. Imela pa je gospa Vitelija v svoji sobi kip boga Apolona, ki ga je dala prinesiti s seboj, da je ob njem budila spomine na srečno mesto. In zdelo se ji je, da je sam bog začutil njeno boleost in da more njemu potožiti o svoji ljubezni. Zato je v trenutkih največjega koprnenja objemala marmornati kip in ob mrzlem kamenu hladila svoje ljubezni željno telo. In je govorila: „O Apolon, ki samevaš z menoj, oddaljen od svojih družic, v mrzlem severnem mestu, ti solnce jasno, daj, posveti in uniči to zimo, ki mori mojo mladost!“ — Ko ga je poljubila, se ji je zdelo, da je bog uslišal njeno prošnjo.

Drugi dan je prišla novica, da pride skozi mesto oddelek konjenice, ki jo vodi Marcus Potius. Ta oddelek namreč je bil namenjen na severno mejo, kjer je stal s svojimi četami Publius Florus. Zgodilo se je to ob prvi pomladi, ko se je začel topiti sneg.

Ko je gospa Vitelija slišala, da pride Marcus Potius, se je razveselila v svojem srcu in je vsa zatrepetala od nerazumljive sreče. Kajti zdelo se ji je, kakor da prihaja solnce od juga, ki ji prinese pomladanske radosti. Ob času vračajoče se pomladi je bil namreč Rim najbolj oživiljen. Ko je minil karneval, poln razposajene radosti in ljubljenih slasti, se je pripravljajal praznik „Primo vere“, ki je bil neznan drugim manjšim mestom. V Emoni so bile vse te slavnosti tuje, kajti mrzli alpski vrhovi so dolgo čuvali zimo nad mestom in ljudje, ki so živeli tu, so bili severni barbari, ki niso poznali radosti solnčnega juga... Oni pa, ki so sem prihajali iz Italije, so bili izgnanci, ki so živeli žalostne dni. Zato je gospa Vitelija v tem času tako hrepenela po jugu, kjer so se vršile velike pomladne slavnosti. Gospa Vitelija pa je mislila, da je bog Apolon uslišal njene tožbe in ga je zahvalila za ta dar. In je govorila: „Ali ni ljubezen ona, ki ustvarja radost in srečo, enako v Emoni kakor v Rimu? Ali nam ni dal bog mladost, da jo uživamo, dokler nas ne dohiti kruta starost? Ali ni trenotek vreden, da izpijemo iz njega vso sladkost, ako je nam večnost sreče zaprta“. —

Tako je govorila gospa Vitelija in je poslala še tisti dan dva sužnja v Liburnijo, da ji prineseta svežih mladih cvetlic, kajti brez južnega cvetja si ni mogla misliti razkošne radosti. Sužnja sta šla in se vrnila čez tri dni, obložena s cvetjem najlepših dišav. Sužnjam pa je zapovedala gospa Vitelija, da so osnažile hišo kakor pred velikim praznikom. In sužnje so šle na delo in so govorile, da pridejo gostje v hišo.

Gospa Vitelija pa je vzela rože, nabrane na jugu in je z njimi posula vso sobo, da je bila enaka južnemu vrtu in polna opojnih dišav. V kotu je stal kip boga Apolona, ki je z božanskim nasmehom gledal velike priprave. Pesmi polne ljubezni so ležale okoli njega po tleh, sredi sobe pa je bila razgrnjena pisana perzijska preproga, ki je vabila utrujenega človeka na počitek. Tako je pričakovala gospa Vitelija prihod Marcija Potija.

Ob jasnih dnevih, ko so se vsipali solnčni žarki skozi okna, je ležala gospa Vitelija na preprogi sredi rož, odkrila je svoje belo telo in njeni lasje, polni dišav, so se razsuli okoli glave. Tako je ležala in je sanjala o Marciju Potiju. Videla je, kako prihaja od juga, solncu enak. Stegovala je roke in metala rože nad seboj, da so jo obsipale od vseh strani. Tako ga je čakala in pozdravljala njegov prihod od dne do dne . . .

Gospa Vitelija pa je imela zlato bodalce, ki ga je bila prinesla s seboj kot dar iz Rima. Ko je tako ležala v razkošnih sanjah, je posegla po bodalcu, da se je zasvetilo v njeni roki. In od koprnjenja po slasti ljubezni se ji je zdelo, da bi prebodla srce. —

V poznem pomladanskem večeru, ko je že zašlo solnce za gore in so z vrhov zapihali mrzli vetrovi, je prijezdil Marcij Potius s svojim oddelkom v mesto. Ko je pri Publiju Severu naznanil svoj prihod, je poiskal kopališče, kajti ceste so bile ob tem času polne blata. Ko je bil gotov, je povabil sužnja, da ga je namazal z oljem in ga drgnil po udih; potem pa je legel na preprogo in je mislil na svojo slavo in bogastvo. Kajti tudi on je bil, kakor drugi, da je mislil na visoke časti in bogate zaklade. Oboje so dosegli oni, ki so odšli s četami na severno mejo, kajti bojni plen je tam bogat in v Rimu so živeli v posebni slavi vsi oni, ki so se vrnili z bojišč. Ko je tako sanjal, je prišel k njemu suženj, ki mu je prinesel pismo. Odprl ga je in čital. „Pridi k meni, radost moje mladosti, pridi, da govorim s teboj o jugu, da utešiš moje hrepenenje po sladki ljubezni . . .“

Ko je Marcius te besede čital, se je spomnil prejšnjih dni in na Vitelijo, ki je rada poslušala njegove besede, in je pozneje, ko se je omožila, odšla s svojim možem iz mesta. Vstal je in odšel k nji.

Tista noč je bila hladna in zunaj je vladal mráz. Toda gospa Vitelija ni čutila mráza, ki je ležal okrog mesta. Ozrla se je na jasne snežene grebene in se je spomnila, da daleč tam na severu živi njen mož v zimskem taboru. Tam se raduje s sirovimi vjetimi Panonkami, kajti njemu je bila ljubezen tuja in je iskal samo užitka pri krepkih, debelih ženskah; zato pri njem ni užila radosti ljubezni. Tudi on je hrepenel le po slavi in po bogastvu in pisma, ki jih je pošiljal iz tabora, so bila hladna kakor severna noč . . . Zato se je gospe Viteliji zdelo, da je prišla z juga pomlad, kakor da se je naenkrat vse razjasnilo . . . Kaj ji je bilo vse drugo? Hotela je živeti, izpiti sladkost trenutka do dna in potem umreti.

Po sobi so opojno dišale cvetoče južne rože in so mamile njene razburjene misli. Njeno telo je drhtelo v nemira polnem pričakovanju. Sladka slutnja ji je polnila srce in negotov dvom je pomnožil hrepenenje. Obšla jo je otroška radost kakor takrat, ko je z drugimi praznovala pomladanski praznik, bila je oblečena v lahno tuniko, z zlatom pretkano, okoli ledij je trepetal bliščeč svilen pas. Njeni lasje so bili predeljeni z zlatimi obroči, njen vrat se je lesketal, obdan od biserov. Bila si je svesta svoje lepote in je ponosno stopila pred kip boga, ki ga je tako ljubila.

Takrat je vstopil Marcij in je vzkliknil njeno ime . . . Bil je krasen, mlad kakor nekda. Objel jo je z vso silo, da je zatrepetala kakor žrtev pred žrtvenikom bogov. Naslonil se je poleg nje in ji govoril o jugu, o solncu, o Rimu. Pravil ji je o slavnostih, o zabavah in gostijah. Ni pozabil omeniti prijateljev, znancev in lepih žensk, katerih imena so bila splošno znana. Tudi o spletkah, ljubezenskih dogodkih in bakanalskih nočeh ji je pripovedoval. Poslušala je, kakor da sliši vesti iz tuje dežele. Njeni lasje so se razsuli krog glave in krasno mlado telo je trepetalo . . . Zazdelo se je, da hoče vse sanje zamoriti nočni hlad. Sklonila se je in ga je objela. — Tema je pokrila dvoje mladih teles, vonj rož je polnil ozračje kakor sanje o jugu. Tiho šepetanje je bilo kakor izpoved srca, beli kip boga se je svetil iz kota in njegov obraz je bil poln božanske sreče. Skozi okno se je svetila visoka zvezdna noč daleč na jug. —

Drugi dan je odhajal Martius Potius s svojim oddelkom iz mesta na severno stran. Ko je bil oddaljen eno miljo od Emone,

se je ozrl in je prezirljivo pogledal na nizko zidovje in strehe hiš. Kaj je bila mala trdnjava njemu, ki je sanjal o velikih zmagah! . . . Kaj je bila gospa Vitelija, ki so mu v Rimu ležale v naročju najlepše ženske vzhodnega sveta! . . . Vse to je bil samo prehod na severno stran, kamor je vabila slava in bogastvo njegovo ponosno srce . . .

Vrata gospe Vitelije so bila ves dan zaprta. Ko so popoldne sužnji vrata odprli, so našli mlado gospo ležečo na preprogi brez življenja; kajti z zlatim bodalom si je bila prebodla srce. Rdeč tok krvi se je razlil po preprogi, okoli nje pa so ležale opojne, pol-ovenele rože. Kip boga je strmел z resnim obrazom na mrtvo telo, ki se je kazalo v vsej svoji krasoti. Pesniki so ležali ob vnožju boga in vsa soba je bila polna tihega pokoja. Njen obraz se je smehljal v božanski sreči in na njenih ustih je trepetala nikdar spoznana skrivnost.

Tullius Severus je prišel poklican v sobo in je obstal nem. Ukazal je svojim sužnjem telo maziliti in ga pokriti z belo tančico in z rožami. Sam pa je poslal sla na mejo Panonije, da naznani Publiju Floru žalostno vest.

Marcus Potius pa je odšel na severno mejo, kjer je dosegel mnogo slave in bogastva.

Ig. Gruden:

Ob Adriji.

Zarja nad morjem blesteča,
v zarji jadro krvavo
plove kot ptica sanjavo
v daljo, kjer smeh je in sreča.

To so otroci morja:
Prsi v vetru razgaljene,
v solncu pekočem razpaljene,
duša za radost ne zna.

Felicijan:

Vsi lepo s kruhkom.

Pred tedni mu je umrla žena in pustila pet otrok. Žaloval je več dni; žalosten, skoro z mokrimi očmi je učil otroke, naj bodo pridni in ubogajo, da se jim bo boljše godilo. Zvečer je prihajal od dela — bil je mizar — in se ozrl po sobi; v temnih kotih so žarele svetle in nemirne otročje oči. Sklenil je roki in mislil sam pri sebi:

„Boljše bi bilo, če bi umrl jaz . . .“

Tedaj je šinil prek sobe rezek glas otročjega grla; izgubil se je, a takoj nato je završčalo, da se je prijel za glavo.

„Kakšni so!“ je premišljal. „Sam vrag jih ne užene . . .“

Ujezil se je in zagodrnjal, toda nihče ga ni poslušal. In zaprl je vrata za seboj in šel v gostilno pit, potapljat žalost in jezo.

Tako se je zgodilo sleherni večer.

Nocoj je sedel sam v gostilni. Pazno je motril žulje in od dela razglodano kožo svojih rok; z očmi je zasledoval žile, ki so bile zelene in napete ter so se naenkrat izgubile. Misel mu je bila v gostilni, skrb pa v delavnici in doma pri otrocih. Roka se mu je tresla, ko je srkal s hlastnimi požirki pijačo iz kozarca. V kotu med čelom in desnim senčcem mu je nekaj kljuvalo, kakor bolečina, kakor zavest, da je dela še mnogo in mora biti do sobotnega večera izvršeno. Srce mu je bilo nemirno in se je tesnilo ob misli, kako je doma, kaj dela Tonček. In spomnil se je še na Pepčka in Mimico, nazadnje tudi na Lizo in Ivana . . .

Kozarec je položil na mizo, sklonil glavo, oči povetil in jih zaprl. Začul je ženin glas, ki je zvenel sicer rezko, a jasno. Zazdelo se mu je, da je doma v veži in sega po kljuki v vratih. Tisti trenotek je nekaj padlo v sobi, kakor kadar pade železen lonec ali pokrivača. S čelom je udaril ob mizo; zravnal se je in si podprl glavo z roko:

„Tako je kuhala večerjo, kadar sem se vrnil z dela . . .“ se je spomnil.

Podprl si je glavo z obema rokama.

„Nocoj pa nobeden ne kuha,“ je mislil in zrl malomarno predse. „Moke je zmanjkalo v omari, drv ni več, vse sem že se-sekal . . . Jutri se že z odrezki preskrbim; malo pozneje grem

kakor drugi . . .“ Nasmehnil se je. „Bog že poskrbi, škode pa nobeden nima . . .“

In skoro bi se mu zaprle iznova oči, da ni prišlo vprašanje, samo od sebe in bogve odkod.

„Ampak nocoj? Nocoj? — Nocoj je Tonček lačen in Mimica joka; nocoj so lačni, čakajo in strah jih je.“

Prestrašil se je v srcu.

„Kaj bi rekla ona, če bi vedela, da sem jih pustil lačne in v strahu, sam sem pa šel . . .?“

Zmajal je z glavo in se zagledal v mizo. Prav malo vinjen je bil, ravno toliko, da se je smatral za najbolj zavrženega človeka na svetu. Ponavljal je:

„Sam sem šel, otroke sem pustil . . .“

Segel je v žep in tisti hip mu je strepetalo nekaj v očeh.

„Večerjico jim kupim. Morda imam zadosti . . .“

Pod mizo je držal mošnjo in vlekel denar iz nje, vsakega posebej. Lepo ga je razvrstil na mizi in ko je štel, je gledal vanj. Videl je, da ima deset grošev; premislil je, da je že tri zapil. Ostanka je bilo še sedem grošev.

Skozi glavo mu je šinilo in šlo je po telesu, da so se prsti krčevito oprijeli miznega robu.

„Večerjico jim kupim, malo večerjice, da ne bodo lačni in Tonček ne bo jokal . . .“

Nasmehnil se je in storil, kakor je rekel. Kupil je večerjo, veliko meseno klobaso za štiri groše in za tri groše skoro pšenično belega pekovskega kruha. Ko je zavijal oboje skrbno v popir, je rekel sam pri sebi, da je kruh mehek kakor goba.

„No, seveda, pekovski kruh,“ si je dejal in spil svojo pijačo.

Napotil se je domov in se vso pot ni zmenil za nobeno stvar; le hitel je, da pride čim prej. V temni veži zapuščene hiše je obstal in se vprašal, kaj delajo otroci. Odgovoril si ni.

Temno je bilo, tipal je po zidu in po vratih, dokler ni začutil kljuke. Poskusil je in bilo je zaklenjeno, in udaril je s pestjo po vratih.

„Odprite!“ —

Slišal je, kako odnehuje zapah, in počasi so se vrata odprla. V sobi ni bilo prižgane luči; v temi je slišal glas Tončka in Lize.

„Ali ste vsi?“ je vprašal in ukazal: „Liza, luč prižgi!“

Zaprl je vrata za seboj, obstal in čakal . . . Zaropotalo je prekucnil se je stol.

„Rekel sem, da luč prižgi!“ se je razjezil. „Ne uboga in ne uboga, naj rečem, kar hočem. Kaj . . .?“ Utihnil je popolnoma.

Liza, najstarejša hčerka, je prižgala luč. Postavila jo je s tresočo roko na mizo. V svetlobi se je svetil njen bledi obraz. Prozorno je bleščalo belo čelo, kalne in sive oči so ostro gledale, temno in težko se ji je spenjala debela kita las čez ramena. Dvanajst let ji je bilo.

Na skrinji sta šepetala Tonček in Pepček, čudovito nežna dečka. Na tleh je sedel Ivan, ki mu je bilo enajst let, in premišljal; najmlajša, Minica, je ležala napol slečena na kupu cunj in gledala v ateka. Tonček, ki je imel črne lase in oči, je skočil s skrinje, Pepček je vtaknil prst med zobe.

„Lačen . . .“ se je zaslišalo in drugega nič.

Ivan je ostal na tleh, samo oči je povzdignil in napol proseče, napol očitajoče izpregovoril:

„Minica je jokala; pravi, da je lačna . . .“

Očeta je spreletelo, začutil je krivdo in očitaje; instinktivno se je hotel oprostiti:

„Samo lačni ste, delati se učite, da si boste sami služili kruh. Ni zmerom polna skleda . . . Liza, dvanajst let sem bil star, pa sem si sam služil, ovsen kruh smo jedli in zmerom smo bili lačni . . .“

Deloma je govoril, deloma mrmral in sedal za mizo. Čisto mirno so mu tekale besede iz ust, čisto vsakdanje so se glasile. A Ivan je začutil ost in se zavedal, da je oče že večkrat govoril tako. V svesti, da ima prav, je izpregovoril:

„Smo že slišali . . .“

Oče je strepetal pri teh besedah, a ne toliko pri besedah, bolj pri glasu, ki je zvenel sovražno.

„Ivan, ti me zaničuješ!“ je zaječal. „Boš videl, ko si boš služil sam . . . Boš videl, kadar mene več ne bo . . . Kadar enkrat padem, ne bom več vstal . . . Boste videli, otroci . . .!“ Žalostno mu je bilo pri srcu, da bi se razjokal.

Počasi se je pomiril in le še semintja se je spomnil prejšnje žalosti.

„Klobaso sem vam prinesel nocoj,“ je povzel besedo, „klobaso in kruha. Saj vas imam rad, samo ubogajte in pridni bodite . . . Kadar mene ne bo, tudi klobase ne bo in kruha ne . . . Kadar jaz padem, bo slaba . . . Liza, Ivan, skrinjo primaknita k mizi . . . Vsi se lepo vsedite; lepo, pravim, bomo večerjali . . .“

Razvil je popir. Otroci so hiteli posedat okoli mize. Pepček je v naglici prevrnil stol.

„Zakaj ne ubogaš, Pepček?“ ga je opomnil. „Jaz vas lepo učim, samo . . .“

Vstal je in ni vedel, kaj bi najprvo; nato je sedel vnovič in si sezul čevlje.

„Tonček, pod posteljo jih postavi! Joj, noge me bole . . . od dela, otroci, od dela . . . Le bolj notri jih porini, Tonček! Je že dobro. Sem-le k meni sedi, bom zrezal . . .“

Vzel je nož in zrezal klobaso in kruh, vsako na šest kosov. Mast, ki se je prijela noža, je obrisal ob kruh. Potem je pričel z delitvijo in vsakemu pogledal v oči:

„Na, to imaš ti, Tonček . . . to ti . . . to ti . . . na, Ivan, to je zate . . . in še zate, Liza . . . To je pa zame.“

Vse je pogledal še enkrat, silno zadovoljnega se je počutil.

„No, zdaj pa le jejte! Klobase ni vsak večer; kruh je pekovski, dober . . .“

Sam ni jedel, le otroke je opazoval s srečnim očesom. Tonček je stegnil roko po klobasi in vse porinil v usta; obraz se mu je smejal.

„Tonček, kako pa ješ!“ Razjezil se je. „Kaj pa sem rekel? Lepo s kruhkom jej! Mimica, ti tudi . . . Vsi lepo s kruhkom! Tonček, lepo s kruhkom, če ne, te udarim . . . ! No vidiš, sedaj imaš!“

Tonček je pojedel svoj košček klobase in ostal mu je suh kruh. Ustnice so se mu raztegnile, zajokal je, da so padale solze po skorji . . .

„Nič ne maraj . . .!“ je turobno izpregovoril oče. „Na, Tonček, mojo klobaso in Mimici daj pol, pol imaš dosti . . .“

Tonček je segel hlastno po svojem delu, Mimici so se povešale oči . . . Oči vseh petih so se skalile in tudi očetove so bile motne, ko jim je dejal:

„Sedaj pa le lepo s kruhkom, le lepo s kruhkom . . .“

Aleksander Hudovernik:

Spomini na Janeza Trdino.

I. Zadnji dnevi in oporoka.

Bilo je dne 28. majnika 1905, ko se je nas napotila četvorica v Novo mesto pozdravit pisatelja Janeza Trdino na preddan njegove petinsedemdesetletnice. Čutil sem se dolžnega, da baš ta dan pozdravim svojega starega znanca iz dijaških let, ki ga skoro leto dni nisem videl. Poznal sem ga kot nekdanji novomeški dijak dolgo vrsto let ter se seznanil z njim, ko sem na novomeški gimnaziji obiskoval tretji razred.

Četudi je bil mož samotar, vendar je bil velik prijatelj slovenske učeče se mladine. V sedemdesetih letih prejšnjega stoletja so bile vrste narodnih bojevnikov še redke. Trdina je bil že tedaj eden tistih redkih mož, ki so bili prepojeni s slovanskim duhom. Kakor piše v svoji avtobiografiji (Lj. Zvon XXV, str. 357), je že v drugi latinski šoli vedel, da se imenuje naš narod pravilno slovenski, ne pa kranjski in jel se je s ponosom čutiti za Slovenca. Z dijaki, ki so se mu približali, je rad občeval, jim posojeval knjige, govoril z njimi o slovenski in slovanski zemlji ter jih prepričevalno navduševal za slovensko stvar. Mladenič, ki je pod njegovim vodstvom začel spoznavati svoj narod in Slovane, se je za vse življenje utrdil v značajnosti in narodni zavednosti. Tako srečen sem bil tudi jaz, da sem smel občevati z njim ves čas, dokler sem bil na novomeški gimnaziji. Tudi kadar sem se vrnil z univerze na počitnice, sem občeval z njim veliko, in kadar me je iz Kostanjevice pripeljal pot v Novo mesto, sem vedno preživel v njegovi družbi nekoliko ur.

O intimnih stvareh svojega življenja ni rad govoril z nikomur, pravil mi je pa marsikatero zanimivost iz svojega življenja. Žal, da si nisem vseh teh zanimivih podatkov iz njegovega življenja sproti zapisaval, a nekaj mi jih je še ostalo v spominu in te hočem tu priobčiti v hvaležni spomin njemu, ki me je v tedanjih, za nas žalostnih časih bodril za slovanstvo in v meni vžgal prvi ogenj domovinske ljubezni. —

Sešli smo se tisti dan, ko sva bivši župan Hribar in jaz Trdino že prej pozdravila na njegovem stanovanju, opoldne z njim v gostilni pri Tučku, kjer je navadno obedoval.

Že na potu v Novo mesto sem premišljeval, kako bi se dalo pripraviti Trdino do tega, da se da fotografirati, ker nismo imeli do tedaj nobene njegove slike. Kakor sem poznal Trdino, sem vedel, da ga bom k temu le težko pripravil. Obvestil sem navzoči dami, gospo Hribarjevo in svojo soprogo, kaj nameravam ter ju naprosil pomoči. V nadi, da se mi ta nakana posreči, sem takoj ob svojem prihodu obvestil fotografa Dolenca, da se naj po obedu oglasi v Tučkovi gostilni. Med obedom sem se za nekoliko trenutkov oddaljil iz gostilniške sobe, med tem pa sta začeli dami Trdini prigovarjati, da se naj da skupno z družbo fotografirati, češ da bomo imeli vsi trajen spomin na njegovo petinsedemdesetletnico. Trdina ni bil nič kaj naklonjen tej ideji, češ „kaj bi se dal star dedec fotografirati“, nazadnje se je vendarle vdal. Ko sem stopil zopet v gostilniško sobo, so me obvestili, kaj so med tem sklenili. Misel sem toplo pozdravil, poklical fotografa, ki je takoj pričel svoje delo. Ker ni bilo v sobi prave razsvetljave, se fotografija cele družbe ni posrečila, pač pa se je prav dobro posrečila Trdinova podoba, in to je bila glavna stvar. — To je tedaj prva in edina pristna podoba Trdinova, katero je kmalu po njegovi smrti prinesel „Slovan“ (III, 1905; str. 280.)

Nič kaj dobre volje ni bil Trdina ta dan. Njegov glas je bil hripav, videti je bil slaboten in nekako otožen. Pravil mi je pri tej priliki, da je začel zadnji čas popolnoma drugo življenje. Ker ne more ponoči spati, hodi sedaj po kosilu spat ter spi do sedme ali osme ure zvečer, ponoči pa bedi. Tudi hrano je spremenil. Za kosilo si je naročil mrzlo gnjat, gorkega ni nič jedel in krepčal se je z izvrstno mariborsko kapljico, s katero ga je založil njegov prijatelj dr. Turner.

Ko smo se poslovili, in ko mi je Trdina segel v roko, navdajala me je temna slutnja, da ga vidim zadnjič. Težka boleost mi je pri tej misli legla na srce, saj sem ga zaradi njegovih izrednih vrlin, zaradi njegovega kremenitega značaja in žarkega domoljubja visoko cenil in spoštoval.

Slutnja me ni varala. Dne 15. julija, tedaj komaj šest tednov po tem sestanku, me je presenetila tužna brzojavna vest, da je ob polu šesti uri popoldne Trdina preminil; drugega dne pa sem dobil parte te-te vsebine: „Mestno županstvo v Rudolfovem naznanja tužno vest, da je v petek 14. julija ob polu 6. uri zvečer, 76 let star, v Gospodu zaspal blagorodni gospod Janez Trdina, kr. gimn. profesor, častni meščan, slovenski pisatelj i. t. d. — Pogreb bo v

nedeljo ob polu 5. uri popoldne. Blagi pokojnik bodi priporočen v blag spomin“.

Pogreb je bil veličasten, ki ga je zaslužil veliki Slovan in starina slovenskih pisateljev. Četudi je bil samotar v življenju, vendar se je omilil Novomeščanom, med katerimi je živel od leta 1867., torej skoro 38 let. —

Njegova oporoka, napisana dne 17. majnika 1893, torej 12 let pred njegovo smrtjo, je v marsičem zanimiva, zato naj jo priobčim na tem mestu:

Oporoka.

Moj imetek je tale: 1. Hiša v Novem mestu št. 13,“⁴¹⁶ko sem podedoval po svoji ženi Urši, do koje nima nobeden drug človek nobene pravice. Ta hiša je bila že pred mnogimi leti cenjena sodniško na 2000 for. Moja žena je na nji marsikaj prizidala in popravila. Vredna je zdaj morda kake tri tisoč for. in morda še kaj več, ker je zadnje leto hišam cena poskočila. Ta moja hiša naj se po moji smrti precej proda.

2. V ljubljanski mestni hranilnici imam od julija lanskega leta dvesto forintov. 3. Pri sebi imam zdaj, ko pišem oporoko, nekaj več nego 130 for. (v žepni listnici 62 for. v mošnji še ne dveh for., v spodnjem predalu šifonerja 70 for. in to 20 for. v veliki trgovski listnici, petdesetak pa v ruski krestomatiji, ki leži poleg listnice na 50. strani.) 4. Obleka in razna sobna in hišna oprava ni velike vrednosti. Obleka naj se pošlje vsa mojemu bratu Mihi, ki stanuje v Mengšu št. 33 na Gorenjskem. 5. Matiji Zupančiču v Brezovici posodila je moja žena dvesto for., od kojih je plačal njegov naslednik petdeset gld. Dolga ostaja torej še sto in petdeset for., koje je dolžan plačati v treh letih, vsako leto 50 for. in 6% obresti zaprejš. Hranilnične bukve so spravljene v spodnjem predalu šifonerja.

Iz tega imetka naj dobe po moji smrti: 1. Sorodnica moje rajne žene Micika, hči Mihaela in Lize Irt iz Draganjih sel. Ker se glede imena Irt morda motim, naj povem, da se bo natanko [vedelo], katero mislim, da je ta Micika vnuka sestre moje žene, Neže Šenica iz Draganjih sel. Moja žena hotela ji je voliti 50 for., pa je najbrž pozabila. Ime njene matere Lize je sicer dejala v oporoko, ali jo je imenovala svojo sestro, kar ji ni bila, in to je bil vzrok, da Micika ni dobila ničesar. Ker se vede ta deklica tako lepo, da jo vsi hvalijo in je služila njena mati Liza pri moji ženi več časa na izredno zadovoljnost njeno, naj prejme iz mojega premoženja ne

le že prej namenjenih jih 50 for., ampak celih sto forintov. — 2. Sto forintov naj dobe tudi otroci rajnega Jakoba Jermana in žene njegove Mice vsi skupaj, torej ne vsak po sto. Jakob Jerman, hišni gospodar v Ločni, bil je pastork moje žene. Otrokom njegovim zapuščam sto forintov v spomin, ker si je moja žena pridobila dober del svojega imetka v Ločni.

Svojih dolgov nimam nikakoršnih. Poravnati pa mi je nekoje tuje zaostanke. Prejšnja leta poslal mi je marsikak pisatelj slovenski in hrvaški nekoliko svojih knjig, da mu jih razprodam. Časih mi se je to posrečilo brez škode, večkrat pa sem moral plačati za druge. Kdor me je tirjal, sem mu poslal. Če pa pisatelj ali založnik ni plačala naravnost zahteval, zgodilo se je nekolikokrat, da je stvar obvisela in zaspala. Ker pa nečem, da bi mi še po smrti kdo kaj očital, naj dobi iz mojega imetka: 1. Rodbina rajnega trgovca Jožefa Bleiweisa v Ljubljani 15 for. za nekake muzikalije, kojih nisem mogel prodati in so se sčasoma zamazale in pogubile; 2. Matica Hrvatska v Zagrebu 8 for. za knjige, koje mi je bil poslal rajni pisatelj Drobnič, da mu jih prodam na korist omenjene matice; 3. Vdova pesnika Cegnarja 4 for. za knjige, koje mi je poslal v prodajo.

Teh volil je skupaj 227 forintov. — Vse drugo moje premoženje pa naj se razdeli na dva dela. Jedno polovico naj prejmo moji bratje, sestre in njih otroci, drugo polovico pa slovenska narodna društva: 1. Družba sv. Mohorja, 2. Družba sv. Cirila in Metoda, 3. Slovenska Matica, 4. Dramatično društvo, 5. Glasbena Matica. Vsi bratje in še živa sestra naj dobe jednako, ravnotako vsi otroci mojih bratov in sester. To pravilo velja tudi glede društev, vsako dobodi jednak del. Ako bo, odbivši onih 227 for. ostalo n. pr. še 2000 for. premoženja (bolj natanko ne morem govoriti, ker ne vem, koliko se bo skupilo za hišo), naj dobe 1000 for. moji bližnji sorodniki, bratje Miha, Gregor, Ignacij (ako je še živ) in sestra Mica, omožena Rutar v Reki in pa otroci brata Mihe, sestre Mice in rajne sestre Marjane, omožene Nachtigal, v Velenju na Štajerskem. Brat Miha dobodi toliko, kolikor vsi njegovi otroci skupaj in istotako Mica, sploh vsi otroci jedne rodbine skupaj toliko, kolikor jeden brat ali sestra. Če pride na pr. na brata Miho 100 for., dobe toliko tudi njegovi otroci vsi zajedno itd.

Hotel sem voliti nekaj denarja še nekaterim drugim sorodnicam svoje žene, ali ni mogoče, ker so govorile po njeni smrti radi oporoke njene tako lažnjivo, grdo in nespodobno zoper njo in

zoper mene, ker so se zaletavale v poštenje njeno in moje tako samopašno in brezdušno, da se ne more dati nobene njih strupenemu jeziku. Jedni sem obljubil, da ji zapišem v oporoki 200 for., ako se bo vedla pošteno. V zahvalo razžalila me je še tisto uro, pozneje pa sam Bog ve kolikokrat. Dal sem ji dragovoljno jako mnogo reči iz zapuščine svoje žene; v zahvalo me je zasramovala in hodila, kadar je vedela, da me ni doma, v mojo hišo iztikat z dolgimi prsti po mojem blagu. Vse te grehe ji odpuščam, ali na-
grade za njeno zlobo ji ni moči zapisati.

V svojem stanovanju imam nekoje izposojene knjige, katere prosim slavno c. k. okrožno sodišče, da jih blagovoli vrniti gospodom, ki so mi jih posodili: 1. Precej sešitkov „Russische Revue“ in dva sešitka: „Statistische Mittheilungen aus Russland“. Naj se pošljejo v Gracarjev Turen gospej Jul. Rudež, od koje pokojnega soproga sem jih dobil. 2. Rodnaja starina (ruska knjiga) in Russland Land und Leute von Roskoschny. Oboji posodil mi je g. beležnik v Kostanjevici dr. Hudovernik. 3. Russkij kalendar za 1882 in ¹²⁴ Madjari (ruska knjiga). Obe knjigi naj se pošljeta g. sodnišk. pristavu Volčiču. 4. Dimitz, Geschichte Krains, trije zvezki iz tukajšnje gimnazije. Svojih knjig imam zdaj že malo, ker sem jih razdal že zdavnaj največ dijakom. Ostanek naj se da tukajšnji gimnaziji. Ruske slovnice pa naj se pošljejo njenemu založniku Gregorju Blažu, trgovcu v Reki. Rokopise svoje prosim izročiti „Slovenski Matici“, da jih porabi, če more (premda vem, da poraba ne bo ni lahka ni izdatna).

V Novem mestu 17. maja 1893.

Janez Trdina m. p.
upokojeni kr. gimnaz. profesor.

V zmislu Trdinove oporoke se je razdelila polovica njegove zapuščine v znesku 2940 K imenovanim peterim društvom, vsakemu po 588 kron; drugo polovico so dobili njegovi sorodniki.

Glede rokopisov, ki jih je prvotno namenil zapustiti „Slovenski Matici“, je 19. julija 1900 sklenil z ljubljanskim založnikom ^{II} L. Schwentnerjem pogodbo ter mu odstopil vse svoje spise, bodisi v posesti pisatelja samega ali pa koga drugega.

* 5.880 for. bilo tvoj vsega preostalega

Hči grofa Blagaja.

Roman.

Spisal Rado Murnik.

„T treba bi jo bilo predstaviti kam drugam, na primer na Grad,“ je pokimal mestni pisar in dodal po kratkem molku: „Tudi sicer smo ukrenili vse potrebno. Že pred dobrima dvema tednoma je bobnal mestni bobnar trikrat po mestu, da mora nakupiti vsak pek moke najmanj za tri mesece, vsak meščan pa vsaj za štiri tedne, sicer plača deset cekinov globe. Magistrat si je ogledal žitnice, da bi videl, če imamo dovolj žita. Danes popoldne pa si ogleda meščanske brambovce tam zunaj pred Šenklaščem; naročili smo bili orožja iz Norimberga, in kdor pride brez sulice ali meča, plača tri cekine. Mestni svet je ukazal, da ponoči ne sme nihče streljati in da ne smejo vratarji odpirati mestnih vrat nikomur, niti samemu gospodu mestnemu sodniku, niti vicedomu, niti deželnemu glavarju ne. Moja gospoda so tudi zapovedali, naj pretovorijo lesarji ves les v mesto, da ga Turki ne sežgo. K vsakim vratom smo postavili top in stražo, mnogo straž tudi ob ozidju.“

„Koliko mož pa šteje meščanska bramba?“ je vprašal vitez Ahac.

„Presneto malo. Vseh meščanov, starih in mladih, zdravih in bolnih, je komaj tristo. V Ljubljano prihajajo od vseh vetrov sveta tujci, Štajerci, Korošci, Hrvatje, Čehi, Tirolci, Bavarci, Saksoni, Franki, Švabi, Italijani, celo Francozi, Pomorjani, Holandci, Danci. Tretjina ljubljanskih meščanov je iz tujine. Večinoma ostanejo tukaj le tako dolgo, da si natlačijo bisage, potem pa jo popihajo lepo domov. Zato imamo le malo starih meščanskih rodovin . . . Marsikoga so pregnali tudi nevarni, slabi časi. Trgovina in obrt pešata. Nekateri kraji so popolnoma opustošeni in zapuščeni, saj Turka ne ovirajo ne velike reke, ne visoke gore brez cesta in steza; drugod životarijo naši ubogi seljaki med razvalinami. Kmet je pa res velik revež. Kar jih je ušlo turškemu handžarju ali verigam, ti morajo hudo tlako delati pri utrdbah. Mi meščani smo pa vedno v denarni zadregi, dasi nam včasih po ukazu deželnega kneza pomaga gospod vicedom Jurij Rainer iz kameralne blagajnice. Židovi sleparijo in izžemajo deželo. Denar velja vedno manj; izvoznina, uvoznina, dac na vino, na sol in železo je vedno višji. Draži se žito, meso in vino. Kmalu kmet še ovsenega soka ne bo imel za kosilo. Ako ne bo druga,

bodo morale zadruge in mesto prodati svoje imetje in dati bomo morali pristojbine v najem, da poplačamo dolgove zaradi Turkov. Pred kratkim smo ponudili mestne travnike na Prulah in na Dolgem bregu naprodaj, pa jih ne mara nobena živa duša! Dobro je le to, da Turku ni toliko do osvojitve ozidanih mest in da se nikjer ne mudi dolgo.

Vitez Ahac je udaril z mečem ob tla, namrgodil čelo in dejal: „Ako jame Turek brenkati na druge strune in osvoji našo deželo, potlej mu je pot odprta tudi v laške in nemške kraje in nevarnost preti celo Rimu, saj je azijski divjak v malo letih pridrevil iz Carigrada do Kranjskega pa še dalje.“

„Cesar naj bi pozval nekaj izurjene pehote in konjice z Nemškega in te vojake postavil za stalno stražo ob granici,“ je rekel mestni pisar. „Najel naj bi pretkanih vohunov, ki bi vestno opazovali sovražnika. Najmanj osem tisoč kmetov naj bi bilo vedno pripravljenih za na vojsko. Friderik naj bi potrkal tudi pri sosednjih vladarjih!“

„Tudi cerkev naj bi bolje podpirala vojne priprave za obrambo zoper Turka!“ je kričal ostrogar Pilko, zakaj sicer ga ne bi bil nihče razumel spričo velikega šundra in hrupa. „Mnogo denarja in dragocenosti je prejelo duhovstvo za cerkev in vero, zato naj v sili tudi rabi darila za ohranitev cerkve in vere!“

Mestni pisar ni zinil nobene več. Dostojanstveno je pokimal, vstal in odšel. Ponižno so ga pozdravljali; oživel je celo dolgočasni natakari in hlapec Anže in hitel visokemu gostu odpirat vrata.

Vitez Ahac je vtem motril zaspanega sivo oblečenega viteza in že je hotel stopiti k njemu in potolažiti svojo radovednost, tedaj pa je predlagal ostrogarček: „Kaj pa, ko bi poizkusila tudi midva malo s kockami? Saj utegneva, do kosila.“

„Pa dajva!“ je privolil strastni kockar Ahac in mignil natakariju. Anže jima je prinesel štiri kocke, kredo in tablico. Potegnili jima je s kredo belo črto podolgoma sredi mize in jela sta kockati. Vitezu Ahacu početkoma sreča ni bila mila; pozneje pa so mu padale boljše pike pred belo črto.

„Repetitio mater studiorum!“ je kričal. „Anže, Anže, na pomoč! Ako izpijem tri bokale, se ne bojim petih Turkov. Ako pa izpijem štiri mere, se pa ne bojim vseh janičarskih zlodejev in še satanskega sultana povrhu! Prinesi mi tudi vode, pa nikar se ne boj, da jo bom pil!“

Kislogledi Anže je prinesel bokal vina v vedrici mrzle vode. Vitez je takoj plačal in strastno igral dalje. Nekateri gostje so od-

hajali, drugi so prihajali; pozdravil jih ni nihče. Možje so vpili, žene so se prepirale in otroci so javkali in prodajali sitnost.

Prišla je debela bleda gostilničarka Polona Čičigojeva in jela z Anžetom pogrinjati mize. Prti so bili sirovi, debeli, ko platno za jadra; bili so vsi umazani in marogasti, zakaj poslednjikrat jih je perica pred Božičem oprala v rjavkasti močvirnati Ljubljani. Vendar se zastran tega ni pritožil nihče, saj je vsak vedel, da dobi le robat odgovor: Pa se izgubi kam drugam, ako ti ne ugaja pri nas! In drugod ne bi naletel na čisto nič boljšega. Po sedem, osem jih je sedelo pri vsaki mizi, vse križema, gospoda in hlapci, bogatini in siromaki. Razkuštrani bradati natakari Anže je prinašal lesene krožnike pa žlice in polni kositrene kozarce. Moški so se odkrili; krčmar Vid Čičigoj je snel svojo ogoljeno zelenobaršunasto čepico z debele glave, se prekrižal, sklenil roke na zvitem belem predpasniku in molil na glas očenaš in češčenasmarijo. Mati Polona so donašali juhe, kaše in pečenke. Jeziki so za nekaj trenutkov utihnili; slišalo se je le ropotanje žlic in krožnikov, godrnjanje pustega Anžeta in zabavljanje igralcev. Nekateri snagoljubni gostje so metali kosti in ostanke lepo v kot, drugi pa kar med mize na tla; tam so se nesramni psi renče vojskovali za odpadke. Drug za drugim so prihajali krošnjariji in ponujali razne robe in sadja; vsi so bili oboroženi z dolgimi bodali. Roj sitnih muh je nadlegoval ljudi in živali.

Vitezu Ahacu se je kmalu izneverila sreča; rumenjak za rumenjakom je izginil iz njegove torbice.

„Treba bo kosit,“ ga je opomnil ostrogarček, ki je bil od sreče in pijače že jako dobre volje.

„Še parkrat, no!“ je prosil vitez Doljanski in mencial kocke. Meščan ga je uslišal in vitez je izgubil še tri cekine.

„Gospod vitez, doma me čaka kosilo,“ je dejal Rok Pilko. „In moja žena kuha rada sitnost. Saj veste, kakšne so.“

Vitez Ahac je pisano pogledal in vrgel še perišče drobiža na mizo. Izgubil je zopet; ostal mu je le še zlat križavec.

„Bova pa po južini spet, ako hočete,“ je veselo predlagal ostrogar. „Moja preljuba žena ima presneto strupen jezik! In tako močna zdrava pljuča ima moja Lucija, da jo ljudje prav razločno slišijo celo na vrhu Gradu, kadar se reva togoti in razsaja spodaj pri Ljubljani nad klepetavimi pericami ali na dvorišču doma nad neumno krščenico in butaro Notburgo. Verjamete?“

„Kajpada — ali . . .?“

„Počakajte le še malo, da vam še kaj povem, ko sem že začel; saj sva prijatelja. Luco moram še pohvaliti, saj to ni nič grdega. Noben mestni bobnar ne zna tako imenitno ropotati in kričati kakor moja Luca. Kockal bi z vami do trde noči, ker sem prav židane volje. Ali doma — razumete?“

Vitez Ahac je namrdal obraz in pomislil: „Pa menda vendar ne, da bi me hotel imeti ta možicelj povrhu še za norca?“ Vendar se mu je nasmehnil in se pošalil: „Pa bi jo poslali zoper Turka, gospo Lucijo!“

„Luco zoper Turka? To je beseda! Zakaj pa ne? Moja Luca bi ugnala s svojim bridkim omelom vse Turke pa pesoglavce v kozji rog. Da bi le hotela. Pa noče. Nekatere ženske so presneto svojeglavne, veste, gospod vitez! In med temi je žalibog tudi moja Luca. Kar ne gane se z doma. Moja Luca je kakor muca. Ej, malo takih Luc v Ljubljani in v Gradcu pa celo na Dunaju! Škoda, da je ne poznate!“

Vitez Ahac je že grdo gledal nadelanega ostrogarja in se jezil, da mu prav zdaj ne pride nič ubadljivega na misel. Meščan pa je mirno izpil svoje vino, vstal in prijazno nadaljeval: „O da bi vedeli, kako je zgovorna, zgovorna! Govoriti zna po celo uro in tako lepo gladko, kakor bi delala najboljše klobase. Nikoli ji ne zmanjka ne sape, ne prikladnih izrazov. Bolje zna onegaviti kakor vsak jezični doktor. Jaz jo pa kar poslušam, nekoliko zato, da je ne zmotim, nekoliko pa tudi zato, da bi se kaj naučil. Če bi znal jaz tako, kakor zna moja ljuba Luca, oh, kdaj bi bil že svetovalec in bi možko sedel v slavnem ljubljanskem mestnem svetu! Pa brez zamere, gospod vitez! Proti mraku pa spet udariva, kajne? Bog vas obvari!“

In odkoracal je z zadovoljnim nasmehom.

„Dobro me je obral dedec bedasti,“ se je gneval vitez Ahac. „Le čakaj, prismođa meščanska, zvečer oskubim pa jaz tebe! Igral bom opreznije in z večjimi kockami, male niso za nič. Zdaj bo treba popet k Aronu, da dobim kaj denarja.“

Pogledal je skozi okno. Mimo hiše je jezdil oni sivo oblečeni vitez; le za par trenutkov je videl vitez Ahac njegov obraz in se takoj vprašal: „Kdo je ta človek? Gleda kakor levi razbojnik na križu. Kje sem vendar že videl ta potuhnjeni zlobni obraz? Nikomur ni ta skuta sivkasta tako podoben kakor shujšanemu Belcebutu. Kdo je vendar to?“

Premišljal je, zdajci pa so se mu razširile oči in nehotoma je udaril z dlanjo po mizi.

„Če ne bi imel ta jezdec črnih las in črne brade, bi stavil jaz, vitez Ahac Doljanski, da sem imel čast videti viteza Erazma Frauensteinerja pa nobenega drugega ne! Ali se je prebarval? Čemu neki? Zdaj sem pa res radoveden. Ali je, ali ni? No, saj bo ena pot — le kar za njim!“

30.

Preden je stopil vitez Ahac iz obokane veže pri Veselem medvedu v Rožno ulico, je zagonetni jezdec kajpada že izginil; Doljanski pa ni obupal in ni ugibal dolgo.

„Jahal je na levo. Ako bi bil nameraval iz mesta, proti Doljanskemu, proti Pisanim vratom, bi bil krenil na desno. Na vsak način se gunca zdajle na svoji suhi kobili proti Gorenjskim vratom pri mostu. Potemtakem se mu ne mudi iz mesta. V naš Novi trg onkraj Ljubljane ga vabi vrag, pa nikamor drugam. In tam ga moram izvohati, pa naj se obesi sam Satan in vsa njegova peklena žlahta!“

Zavil je v oglato, tesno prečno ulico. Pokrivala jo je debela plast sivkljatega blata, tukaj strjenega, tamkaj zdrobljenega. Ozke podolgaste hišice so bile lesene vse od slemena do tal in krite večidel s slamo. Vendar se je dozdevalo vitezu Ahacu, da priveva od teh okajenih vež, od teh sajastih, očrnelih hišic nekaj zanimivega in vdanega; zdelo se mu je, da priveva od teh tihih, sanjavih stark v teh mrakotnih kljukovitih uličicah nekaj udobnega, nekaj mirnozadovoljnega... Le redkokod je iztezal bezeg svoje prašno, žalostno zelenje kakor uklet grešnik proseče proti nemilostnemu nebu... Le malokje je pestrel pisan vrtec, par rjuh plodne prsti za polomljeno ograjo. Ob kočah je rasla trava, hiralta zlatica, marjetica... V kote in ogale je bila zanesla sapa cele kupe prahu in usmiljeno vsaj nekoliko pokrila zavržene čepinje, raztrgane čevlje, cunje, gnile deske, staro šaro in nesnago. Povsodi je dišalo po zatohlini, trohnobi. Tuintam so bile dišavice posebno neprijetne: zaudarjalo je po dimu, po čreslu, po kožah, po loju. Le redkoma se je ganil zrak, zaprt v ozke tokave mestnih zidin...

Okoli Šent Jakoba je stal najstarejši del Ljubljane, starejši od Rožne in Hrenove ulice. Tukaj so prebivali ljudje že petnajststo let pred Kristusom. Ob znožju grajskega hriba, na njegovi pri-sojni strani, so se naselili že v tajnoviti pradavnini Slovenci in med njimi ostanki italjskih Romanov, čolnarji, ribiči, zlasti pa — trgovci. Ogibali pa so se Slovenci levega brega ob kalni Ljubljani;

ogibali so se ondotnih samotnih, grozotnih razvalin stare Emone, koder so ponoči baje strašile pošastne žrtve kralja Atila in njegovih divjih Hunov, tožili duhovi ubitih in poklanih Ilirov, Keltov in Rimljanov . . .

Vroče je bilo vitezu Ahacu, akotudi je hodil v senci. Na večjem dvorišču je kokodajskala silno razburjena kokoš, v bližini pa so se klicali presiti petelini na kurjo korajžo. Povsodi naokoli so razbijala kladi, vreščale pile, puhali mehovi, peli in žvižgali rokodelci. Za ogali so se čakali neugnani belolasi paglavci. Veseli, da jim v tem nevarnem času ni treba nič v šolo pri svetem Miklavžu, so si mladi junaki pogumno kazali fige in jezike, si zabavljali na vse pretege in iz polnih perišč kakor obsedeni streljali cele oblake prahu proti sovražniku. Ves razjarjen je kihal in kletel vitez Ahac in prepodil vse skupaj, Turke in kristjane.

Mimo ozkih in visokih hiš Žabje ulice je prišel na precej prostorni trg pred staro mestno zbornico. Skoraj nasredi trga pred rotovžem je stal mestni vodnjak, ki je dobival vodo z Golovca. Obsenčevala ga je častitljiva stara lipa. Vitez Ahac se je nekoliko oddahnil; tukaj je bilo vse svetleje in prijazneje in manj zatoхло. Rahel piš je pozibaval zeleno lipo in visoko travo okoli vodnjaka. Na kameniti klopi so sedeli v hladni senci pod košatim drevesom hrabri meščanski stražniki in čuvali top. Vitez Ahac se je nasmehnil hudomušno.

„Kako vestno stražijo svoj top, lej, lej!“ je dejal sam pri sebi. „Morda se boje, da jim ga ne zavleče povodni mož ali pa celo njegova huda baba v umazano Ljubljano!“

Pri vodnjaku so stale dekline in kuharice v pisanih krilih, zajemale vodo v vedrice in si v največji naglici pripovedovale vele-zanimive novice o svojih zaljubljenih gospodarjih in sitnih gospodinjah. Skrivoma pa so pogledavale zalega mladega meščana, ki pa ni pomagal tovarišem stražiti dragoceno orožje, ampak je le dremal in kimal na klopi. Mladenič je bil gizdavo našemarjen s svilnatimi trakovi, da so mu vihrali v sapici, kakor bi hoteli odleteti od nevarnega kraja blizu topa. Na lipi so fanatično čivkali razposajeni vrabci.

Nasproti lipe in vodnjaka je zagledal vitez Ahac staro poslopje z malim stolpom. Ondukaj, malone nasredi starega mesta, nasredi med Pisanimi vrati in Trančo, je stal ljubljanski rotovž s svojim skoraj dvestoletnim zidovjem. Ob široma odprtih železnih vratih sta viseli dve svetiljki, pa le bolj za parado: prižigali so ji varčni

Ljubljancani le takrat, kadar je ponoči gorelo kje v bližini. Na stenah so bile zamite, preperete slike: na prestolu žena z zavezanimi očmi, z mečem in tehtnico, podoba pravice; petelin, simbol budnosti; meščan v železnem oklepu, s kratkim kopjem in buzdovanom; grba ljubljanskega mesta in deželnega kneza . . . Blizu vrat pod omreženim oknom sta stali klop bridkosti in pa železna kletka za tatove, tatice in druge nerodne uboge grešnike, ki niso znali o pravem času uiti hudobnim mestnim biričem. Na tej klopi so tržne dni močni, izurjeni sodni hlapci s šibami ali z zavozlanimi jermeni tepežkali natančno obsojene reveže in reve za pokoro zlikovcev in v priljubljeno brezplačno zabavo nerahločutnih gledalcev. Zdaj sta sedela tukaj dva redarja; prodajala sta dolgčas, zehala in prijazno bezala drug drugega z dolgima sulicama, da ne bi zaspala in nehala skrbeti za javni mir in red in varnost. V oba ogala sta bila vzdana kipa Adama in Eve; Evo je moral poljubiti vsak, ki je prvokrat prišel v Ljubljano. V prvem nadstropju so bila tri okna; ozka vrata so vodila na železen balkon, na oder sramote, kjer so razglašali in izvrševali manjše obsodbe. Konec strešnih žlebov sta se spakovala dva neokusna zmaja. Nad streho je molel stolpek z mestno uro in vetrnico.

Na trgu je še zmeraj čepelo nekoliko prodajalk. Kmetice, kajzarice in vrtnarice iz krakovske in trnovske vasi, zlasti pa iz šempetrskega predmestja, so prodajale večinoma domačo zelenjavo. Da ne bi povenila pod solničnimi žarki, so jo škropile; iz košar je curljala in kapala voda in odtekala po ulici proti Ljubljani. Ko so zagledale babnice viteza Ahaca, so se izkušale, da bi prevpila druga drugo: „Pomaranče iz Gorice! Suhe tržaške fige! Vipavske češnje! Dober sir! Sladki mandeli! Jajca, jajca! Divje grlice in golobi!“

Dočim so prebivali v Rožni ulici in okoli Šent Jakoba skoraj le rokodelci, obrtniki, so stanovali na Starem trgu od rotovža proti Tranči večinoma trgovci. Malone nad vsakimi vrati je videl vitez Ahac sidro, znamenje kupčijstva. Hiše so bile večidel preproste, kamenite, ponekod tudi še popolnoma lesene. V kamenitem pasu mestnega ozidja zagožene med Grad in Ljubljano, so stale vse podolgoma od reke proti hribu in imele na mnogo ožjem uličnem pročelju le po troje ali celo samo po dvojne oken. Gorenja nadstropja so molela čez spodnje dele, tako da je bila ulica zgoraj še ožja nego spodaj; bila so mafone vsa lesena, saj so imeli ljubljanski meščani dovolj dobrega lesa v svojih gozdovih na Golovcu, v Mestnem logu, pri Igu, pri Sveti Katarini. Vrata so se odlikovala

z močnimi oboki, tuintam s pisanimi, lično izrezljanimi stebri. Pri-
tlična okna so varovale debele, zarjavele železne palice ali goste
mreže. Nihče ni pogrešal števil, saj so si bile hiše kaj malo po-
dobne: vsako so krasile značilne podobe, tukaj hišni svetniki, tam
angeli, tukaj igrajoči se otroci, tam živobarvni venci s cveticami in
sadjem; vsaka je kazala drugačne prečnice, okenske robnike in pri-
zidke, drugačne pomole in stolpke. Med hišami so bili ozki medzidki
z nizkimi vratci, vodečimi na nabrežje. Vitez Ahac je moral paziti,
da se ni spotaknil na grbavinastih tleh. Tlak bi moral oskrbovati
vsak hišni posestnik sam ob svoji hiši; tlakal pa ni nihče, dobro
vedoč, da tudi njegovi modri sosede ne bodo metali denarja
na ulico. Na desni so se svetile okroglice, v svinec vdlane šipe v
majnikovem solncu. Iz hladnih prodajalnic so prihajale močne dišave
jutrove dežele. Od nekod so se glasili tajinstveni temni zvoki tožne
harfe. Vitez Ahac se je ozrl navzgor in uzrl pri oknu sanjav bled
obrazek mlade Ljubljanke. Prijazno je pomežikal zamišljeni
lepotici, ona pa je takoj izginila od okna . . .

„To je vendar čudno, da sem še vedno tak!“ je premišljal sam
sebe. „Saj jih imam že dovolj na grbi, pa so mi še vedno tako
povšeči! Te mlade žene in dekleta, te lepe izkušnje ljubljanske
so pa res prenevarne občutljivemu moškemu srcu! Ni čuda, da so
zmešale pamet že marsikateremu odličnemu modrijanu. Le pomisli,
vitez Doljanski! Ako bi se zaljubil iznova, bi bilo to sila narobe
in žalostno tudi! Misli rajši na hinavca Frauensteinerja! Sam Bog
vedi, kam ga je cefral vrag!“

Pogledal je proti Rebri. Ondi so čepele na pobočju najubož-
nejše kože ljubljanske, lesene in slamnate od vrha do tal. Z luk-
njastimi strehami in nagnjenimi stenami, napol podrte, so trudno
gledale izmed zelenega drevja. Tukaj so prebivali največji siromaki.

Tačas se je bližala od Gorenjih vrat večja gruča ubežnih oko-
ličanov z gorenjske strani. Zdajci pa je prijezdil mimo Ahaca oni
sumni vitez.

„He, prijatelj Erazem!“ je viknil vitez Ahac takoj za njim.
„Kdaj pa si si počrnil svoje rdeče lase in rdečo brado? Stoj,
počakaj no malo! Misliš, da te nisem spoznal? Vitez Frauensteiner!
Dobro sem videl tvojo brazgotino —“

Ali klical ga je zastonj. Tuji vitez se ni niti okrenil, kakor ne
bi bil slišal prijaznega vabila. In ne da bi ustavil svojega konja, le
še hitreje je jahal proti mestnim vratom. Vitez Ahac bi bil rad
pohitel za njim; toda že so ubežniki s svojo tovarno živino

zagatili ozko ulico. Pridrevili so trgovci iz svojih prodajalnic, hvallili kmetom svojo robo na vso sapo, se spakovali in nalašč prav čudno in smešno zavijali besede. Posebno živahni in glasni so bili mnogoštevilni priseljeni Italijani. Vendar se ni ustavil noben kupec pri štacunah; vse se je gnetlo dalje proti Rebri. Vitez Ahac je moral hočeš nočeš počakati, da so odšli pribežniki po stranski uličici navkreber.

„To je čudno, da me zlodej ni maral slišati!“ si je dejal in sopihal za njim ves osupel in radoveden. „Kaj mu je? Kaj namerava? Kar bo še kdaj malvazije po kletih Blagajevih gradov, vso bi stavil z vsakomur, da je ta potuhnjenec sam Saldin brat Frauensteiner. Pa tudi v gostilnici je pasel potuho. To je jako jako sumno!“

Požuril se je in prišel mimo mestne kruharnice, ki je stala na najožjem delu Starega trga na levi. Tukaj je bila pekovska prodajalnica in shramba za žito in moko. Pred hišo je sedel rejen pek na klopi sramote, ker je bil pekel premajhne žemlje in preslabe hlebe. Debeli grešnik si pa tega ni gnal kdove kako k srcu, ampak je mirno dihal in spal, akotudi se je po njegovem močnatem tolstem obrazu izprehajala cela družba ščegetljivih muh.

Ondukaj, pri kruharnici, je tekla Ljubljana najbliže mimo Gradu, ondukaj je bil gorenji, severni konec najstarejše Ljubljane. Zavarovan je bil ta kraj z Gorenjskimi vrati, nerodnim temnim poslopjem; vdelana so bila v severni mestni zid, ki je tekel od Gornjega mostu naravnost po strmem pobočju do velike grajske trdnjave. Povsodi so se kazali sledovi in ostanki popravljanja, povsodi je bila raztresena malta, opeka, kamenje, apno. Odprte hrastove durnice so bile obite z debelimi železnimi klini in bronastimi pločami; na njih so bili nalepljeni magistratovi oglasi; brala jih ni živa duša razen avtorja, veleučnega mestnega pisarja. Nad oglase je ljubljanski rabelj pribil obe roki razčetrtega razbojnika.

Zunaj vrat sta stala dva oborožena nadzornika meščanske straže. Nad vrati je plapolala mestna zastava; iz line je pretil dolgoceven top. Vitez Ahac je stopil h kosmatemu vratarju, ki je pobiral mostnino in spuščal denar v pušico, priklenjeno na belozelenem stebru.

„Priatelj v Kristusu, ali ste videli, kam se je obrnil vitez z rdečim baretom in črno perjanico? Jezdil je pravkar tod skozi.“

Vratar je že poznal viteza Ahaca in vedel, da ta veseljak ne gre nikdar takoj po večernicah spat, marveč roma vedno zadnji skozi mestna vrata. Prijel se je za brado in se odrezal modro: „Ne vem,

res ne vem, kam. Nisem gledal. Nisem utegnil. Kdo bi za tistih štirinajst krajcarjev na teden še pazil, kam hoče ta in ta! Jahal je pa najbrže v Novi trg ali pa tudi proti Šenklavžu. Drugam ni mogel.“

Vitez Ahac je stopil okoli ogala na levo proti mostu v kratko in ozko ulico, temno in vlažno kakor skalna globel. Druge kraje Starega trga je osvetljevalo solnce vsaj po nekaj ur na dan, tukaj pa njegovi žarki niso mogli izlepa nikdar niti do vsakega okna, nikar šele do tal; tukaj, nad zasutim mestnim jarkom, je bilo vedno, tudi opoldne ob najlepšem vremenu mračno, mokro in blatno. Navzlic tesnemu prostoru je bil tu ribji trg in ob hišah na levi in desni je stalo okoli dvanajst lesenih kramarskih stojnic in lop z nizkimi mizami in policami, obloženimi z raznolikim blagom vrvarjev, jermenarjev, iglarjev, pasarjev, platnarjev . . .

Konec te neprijazne ulice je stala Tranča, nerodno poslopje na velikem močnem oboku med obema hišama pred mostom. To odurno zidovje je delalo mračno ulico še temnejšo. Vsa okna so bila omrežena z orjavelim debelim železjem. Tukaj je bil najbolj žalosten kraj, tukaj je bil pravi pekel stare Ljubljane . . . Skrajno neprijetni, duhomorni občutki so obladali viteza Doljanskega pod to odurno zgradbo, pod mestnimi ječami za najhujše hudodelnike, vkovane v težke verige. Tam gori so v kriminalnih sejah sodili magistratni gospodje ujete zločince; tod okoli so se strahotno razlegali obupni kriki nečloveško mučenih obtožencev, katerim so mestni sodni hlapci na tezalnicah z rafinirano neusmiljenostjo zabadali, parili in žgali meso s kropom in razbeljenim železom, jim raztezali člene in trli pokajoče kosti; odondod so tirali ljubljanski krvnik in njegovi pomagači obsojence na morišče vunkaj na Ljubljansko polje.

Izpod temotne Tranče je stopil na leseni Gorenji ali Mesarski most, najstarejši most ljubljanski. Ob obeh straneh so imeli mesarji svoje klalnice in mesnice; tu so klali, sekali in prodajali. Ker so metali in izlivali vse neporabno kar v globoko, leno tekočo Ljubljano, so plavale ob lesenih kozah neštete ribe, ščuke, sulci, med njimi pravi velikani. Mesnice so razširjale posebno neprijetne dišave. Na levi je molela iz kruharnice potapljalica, dolgo bruno s kolesom, vrvjo in košem; z njim so pomakali prelakomne pekovske sleparčke v Ljubljano. Po reki so plavali čolni, mali in veliki; korenjaški brodarji so prepeljavali pešce z brega na breg, zakaj Ljubljana je imela samo dva mostova, Mesarski most in pa Dolenji ali Špitalški most. Na desnem obrežju so prale urne perice in nosile perilo po stopnicah skozi male durce nesramežljivo onečjenega

mestnega zidovja. Most je bil ozek in ne posebno trden. Akotudi je romalo tod vsak dan, zlasti pa semanje dni, jako mnogo tujcev in trgovcev z obrtnega Gorenjskega, z Notranjskega, iz Nemčije, iz Italije, posebno iz Benetek, Trsta in Reke; akotudi je bilo treba plačati mostovinski vinar za sleherno tovarno žival; akotudi so prihajali po črno-rumeno pogrnjenem Mesarskem mostu avstrijski vladarji v mesto — navzlic vsemu temu je bil mestnim blagajnikom deveta briga: dali so ga popraviti le, kadar so bili izredno dobre volje.

Za mesnicami, na levem bregu, so imeli svoje lope medičarji, sedlarji, zlasti pa čevljarji. Zamišljen je mahal vitez Ahac proti starodavni Židovski ulici. Zdajci pa se je ustavil in debelo gledal nazaj proti Tranči.

„Zakaj je prijahal vitez Frauensteiner šele za mano po trgu? — Kaj pa, če bi bil prišel vohunit za Turke? Slišal je stari lisjak vse, kar smo blebetali tam pri Veseli zverini. In zdaj si menda natančno ogleduje ljubljanske utrdbe... Saj Erazmu se ne godi ravno sijajno na njegovem zanikarnem gradiču. Za mehur cekinov utegne prodati ta Juda Iškarijot nas in Ljubljano!“

Fran Albrecht:

Geslo.

Če tvojo mladost so mrakovi razdeli,
če tvojo radost so vetrovi razveli
in če je boleost tvoja tiha gospa:
bodi ohola v svojem miru,
bodi mirna v svojem preziru,
molči, duša, svojo boleost!

J. Glaser:

V mraku.

Daj mi roko, da tiho jo vzamem
v svoji dve:
da vso jo skrijem, ker vsa je moja,
in ker tega vedeti mamica tvoja
še zdaj ne sme ...

Josip Premk:

Letoviščarji.

Mati Merčonka je ravno pogrinjala jerbas s širokim rdečim prtom, da bi tako zabranila nadležnim muham do južine, ki jo je pripravila ženicam, ko je zapel med durmi z nosljajočim, cvilečim glasom Žgurjev Matijec:

„Bog daj, da bi teknilo, če ste kaj dobrega položili v jerbas! Vroče je, vroče!“ in pri tem je izvlekel iz žepa velik rdeč robec in pričel mahati po zraku, kakor da se hoče tako ubraniti vročini in muham, ki so kar trumoma rojile po zakajeni veži.

Mati Merčonka je povzdignila glavo in zagorelo, precej široko lice se ji je nasmehnilo kakor vedno, kadar je stopil v hišo Žgurjev Matijec.

„No, saj te že ni bilo pol večnosti,“ mu je očitala in prenehala s pogrinjanjem. „Povsod drugod se obotavljaš, naše hiše pa se ogiblješ, kakor da nimamo nikogar, ki bi nam pisal.“

Matija pa je stal na pragu in je še vedno mahal z rdečim robcem.

„Hu! Ta peklenska vročina!“

Mati Merčonka, ki je takoj spoznala, kam merijo Matijčevi vzdihi, se je ročno obrnila in izginila v izbo; in komaj da je Matijec privlekel iz usnjene torbe precej veliko belo pismo, je že stala zopet pred njim s kozarcem žganja.

„Tale se prileže,“ ji je priznal Matijec in ji pomolil pismo, ki ga je Merčonka pazno ogledala od vseh strani, naposled pa le nekako nezadovoljno našobila ustnice.

„Brati sicer ne znam,“ je dejala — „ampak toliko poznam po pisavi, da ni njegovo.“

„Čigavo?“ je povprašal Matijec, dasi je dobro vedel, koga ima Merčonka v mislih; ampak zviti kakor je bil, jo je hitro uganil, kako bi dobil še kozarček žganja.

„On piše bolj majhno in naširoko in raztegnjeno,“ je mrmrala Merčonka in še dalje ogledovala pismo — „to pa je čisto drugačna pisava. Odkod bi neki bilo to pisanje?“ —

„Bogve,“ je skomignil Matijec in se okrenil proti durim, kakor da hoče oditi. „Če bi ne imel še toliko opravka, bi vam prebral, tako pa moram še gori v brdo k Zaprekarici, pa k Pobjoljšaku in vedi zlomek kam še vse.“

„No, no,“ ga je prekinila Merčonka in ga potegnila za rokav — „kaj boš dromljal in godel, saj še deseta ni odbila, do poldneva še lahko vse opraviš. Kar stopi v izbo, pa napraviš še par požirkov, med tem pa prebereš tole pisanje, naj že bo od koderkoli.“

Zdaj je bil Matijec seveda takoj pri volji in kakor bi bil nenkrat pozabil na Zaprekarico in Pobiljšaka, je prislonil palico za vrata in urno stopil za Merčonko v izbo.

„Tjale sedi k oknu, boš bolje videl“, ga je opomnila Merčonka in previdno segla na polico po zelenkasto steklenico; Matijec pa je stal sredi izbe, važno natikal stare naočnike in stiskal in kremžil obraz v tako čudne gube, kakor je opazil to ob nedeljah pri vaškem župniku, če je oznanjal ali bral na leci kako imenitnejšo in važnejšo stvar.

„Nanj je naslovljeno, na Antona,“ je dejal naposled, potem pa prav tako počasi odtrgal ovitek in stopil nekoliko bliže k oknu.

„Kaj tisto,“ je zamrmrala Merčonka — „naj bo naslovljeno nanj ali name, mož in žena sta isto, kar poglej in razloži, kaj se bere v pismu.“

Matijec, ki branja ni bil dosti bolj večč kakor Merčonka, je pričel sedaj obračati list na vse strani, kakor da spravlja črke v pravo lego, pa mu je šlo vse nekako narobe, da je naposled jezno zagodrnjal:

„Hudič vedi, kakšen čečkač je namazal to pismo, da se človek skoro ne spozna, kako in kje bi pričel.“

„Gosposka pisava je videti,“ je opomnila Merčonka, ki je tudi z veliko pozornostjo gledala v pismo.

In po dolgem molku je naposled izjavil Matijec počasi in važno:

„Iz mesta, prav iz Ljubljane menda vam piše neki Košir zaradi stanovanja.“ —

Tedaj pa je Merčonka razprla usta na stežaj in pogledala v strop, da so se ji skrile zenice v očeh popolnoma pod trepalnice.

„Kako imam kratke misli! Glej, glej, Koširjevi torej pišejo; saj bi se bila lahko takoj domislila. Poglej no — ali gospod ali gospa?“

Tej Merčonkini želji pa Matijec le ni mogel ustreči, dasi je silil s pismom in svojo osivelo glavo že kar čisto v okno, kakor da se mrači in je le nezadovoljno skimaval.

„Tega pa ni zapisano v pismu,“ je godrnjal. „Je spodaj že čisto na koncu še neka beseda ali kaj, kar pa ni ne ime, ne kraj, ne pošta, ne pozdrav, pa tudi naslov ne: tri črte podolgem in par

počez, dve piki in nekaka kljuka na koncu; vedi zlodej, kaj naj to pomeni.“ In Matijec je položil pismo na mizo in se okrenil proti vratom; toda Merčonka, ki ni bila nič manj prebrisana nego radovedna, je naglo segla po steklenici in mu namežiknila, naj si ga še privošči.

„Ali ne stoji v pismu nič natančnega?“ je silila vanj še dalje — „kdaj da pridejo? Lansko leto so prišli šele v avgustu, letos pa kar cel mesec poprej. Poglej no dobro in natanko, kako so pisali.“

Matijec je držal v levici razgrnjeno pismo, z desnico pa pridno nagibal zelenkasto steklenico, in zdaj pa zdaj tlesknil z jezikom, kakor da izprašuje svoje grlo, ako bi ga bilo že dovolj ali ne. Pri tem pa je premišljeval z vso silo svojih počasnih misli, kako bi se odrešil radovedne Merčonke, kajti da bi naposled moral priznati, da v čitanju ni bogve kak veščak — tega še ni storil Matijec nikdar, in zato je tudi zdaj položil pismo na mizo in se kratko odrezal:

„Prav nič ne stoji v pismu, mati Merčonka, prav nič! Pa pozdravljeni! Saj pravim,“ je godrnjal že med vrati — „da me bosta Pobiljšak in Zaprekarica prav pošteno ozmerjala.“ —

Ko pa je bil že pred hišo, je postal in mežikaje pogledal gori proti rebri, po kateri se je vila pot v hrib do treh začrnelih bajt, ki so samevale ločene od Zapotoka, potem pa se je okrenil, zamrmral nekaj o hribih in težavni poti in odšel počasi proti vasi. Spodaj pod Merčonovo hišo se je širil do ilovičaste poti, ki je tekla kraj vasi, nekaj vrt; vsaj tako je imenoval tisti kos s hruškami zasajenega travnika stari Merčon; na zapadni strani hiše pa je bilo res ograjeno nekaj zemlje, kjer je rastla zelenjava, kolikor jo je rabila Merčonka za dom, in tuptam tudi kaka cvetlica, ki je prišla po bogve kakem naključju v grede, kajti Merčonka se ni dosti zmenila za tako nepotrebne stvari. Ko bi ne bilo pri hiši dekle, bi tudi na oknih ne bilo rožmarina, tako pa se je prešerno košatil z rdečimi nagelni, ki so pripogibali svoje prebujne cvetove do zelenega podoknika. Oddaleč je namreč lahko vsak opazil Merčonovo hišo, kajti stala je nekoliko više kot druge zapotoške hiše, poleg tega pa je bila še nanovo pobeljena, samo polknice na oknih in precej široka vežna vrata so bila pobarvana s kričečo zeleno barvo, da je bila videti od zunaj nova. Kdor pa je stopil v notranjščino, je lahko takoj spoznal, da gleda po zapotoškem polju gotovo že nekaj let več nego Merčon sam, ki je že tudi nosil šest križ. Res, da je tekom let marsikaj prenovil, napravil v podstrešju čedno gornjico, kjer je spala sedaj dekla, svoje dni pa za časa počitnic Merčonov edinec,

študent Janko; koncem hiše je prenovil hlev, podaljšal kozolec in še marsikaj enakega, a v bistvu je stala hiša še vedno taka, kakršna je bila takrat, ko se je Merčon v njej rodil. Zadnja tri leta je skrbel Merčon vse bolj za svoj novi dom, ki je stal popolnoma na drugem koncu vasi, tik ob okrajni cesti, ki je peljala v bližnji trg. Zakaj je sezidal Merčon tam na kraju vasi še tisto hišo, tega od početka ni vedel nihče, dasi so ugibali marsikaj. Nekateri so mislili na sina Janka, ki je študiral v Gradcu, drugi so trdili, da se hoče Merčon s sinom vred pogospoditi in prodati dosedanjo domačijo ter prebivati na stare dni v gosposki hiši. Merčon pa je molčal in je mislil svoje misli, ki jih ni nikomur izdal. Pozneje, ko je bila hiša že dozidana, so Zapotočani sicer zvedeli, da je pil Merčon na medvedovo kožo, in takrat je slišal marsikako grenko zbadljivko, dasi je klet vse tiste časopise in poslance, ki so obetali železnico, o kateri ni bilo ne duha ne sluha. Njegova enonadstropna hiša pa je stala tam z ličnim pročeljem na okrajno cesto, s širokimi gosposkimi okni vsa tiha in neobljudena, kakor da čaka tistega obljubljenega časa, ko se razživi tudi Zapotok v novem življenju . . . Prvo leto je bila popolnoma prazna, o vsih svetih je Merčon zaklenil vrata in jih ni odprl do Velike noči, ko je prišla v Zapotok nova učiteljica, ki se je nastanila kot prva in edina prebivalka v novi Merčonovi hiši. Na poletje pa je dobil Merčon še nekaj drugih gostov. Ko je namreč uvidel, da si je naprtil s hišo samo nepotreben davek, jo je pričel prodajati, kar se je kmalu zvedelo tudi v trg. In prišel je nekega dne tržki živinozdravnik Košir, pa bogve kako in zakaj kupčije nista sklenila, pač pa mu je oddal v najem čez poletje zgornji dve sobi, kuhinjo in vse, kar je pripadalo k stanovanju, kar je zdravnik Košir tudi kmalu za silo opremil, toda ne zase, temveč za svojega brata, ki je preživel s svojo mlado soprogo že drugo poletje v Zapotoku. In bojda so Koširjevi plačali Merčonu precej visoko stanarino; zato ni čudno, da je tisto dopoldne Merčonka takoj nato, ko je odšel Žgurjev Matijec, vsa v sapi hitela iz hiše in klicala gori proti njivam na vse grlo:

„Mina! Mina!“

Dekle Mine pa ni bilo na njivi, ampak se je zasmejala Merčonki skoro tik za hrbtom, ker je pravkar prišla iz hleva.

„Glej jo, kako se to obotavlja. Daj, daj in zavrti se, pa nesi hitro južino na polje, Antonu pa povej, naj pride takoj domov. Gospoda pride, mu reci. Povej mu, da je prišlo pismo!“

Dekla Mina je samo prikimala, nato stopila v vežo in sezula cokle.

„Da naj pridejo takoj?“ je poprašala, kakor da se ji zdi to Merčonkino naročilo neverjetno.

„Tako, kar takoj, naj se pa hlapec hitreje obrne! Saj jih je dovolj, bodo že opravili.“

Dekla je dvignila jerbas na glavo in hotela oditi, takrat pa je vstopil stari Merčon s sila nezadovoljnim obrazom.

„Hudič naj vzame vse te vražje ponočnjake in pretepače,“ je rentočil ter iskal nekaj za vrati.

„Kako, da ste prišli s polja?“ ga je poprašala Mina, česar pa bi gotovo ne bila storila, ko bi vedela za gospodarjev odgovor.

„Čemu?“ je zarohnel. „Saj si ti tudi kriva, ravno ti! Kar mar zaradi mene lazijo fantalini ponoči tod okrog hiše, da človek še v spanju nima miru. Kaj pa so imeli zopet sinoči, da mi je nalomil hlapec ročico?“

Mina je nekoliko zardela in ni prišla takoj do besede.

„Jaz nisem slišala ničesar,“ je odvrnila naposled, kar pa Merčona ni prav nič zadovoljilo.

„Seveda, ničesar! Danes pa nakladamo tam na travniku in — resk, pa mi gre ročica na dvoje. Kdo jo je neki drugi nalomil kakor hlapec. Že zopet so se pretepali, potem pa bodo hodili tod okrog žandarji, kakor da imam za posle same razbojnice. Le glej me debelo, saj vem, da bi mu najraje zlezla pod kamižolo, pa se boš še kesala. Pretepač je in nič drugega, potem pa se zlodej še smeji, ko mi napravi škodo.“

„Pusti, pusti hlapca in ročico, kaj boš rohnal, pa stopi rajši v izbo, da prebereš, kar pišejo Koširjevi.“

Zdaj pa je postal Merčon naenkrat bolj miren.

„Koširjevi pišejo? Oho! Daj, stopi tja le h kozolcu, Mina,“ se je obrnil proti dekli — „in vzemi pri vozu ročico, da pripeljejo domov, kar smo naložili.“

Takoj nato pa je stopil za ženo v izbo in sedel k mizi, na kateri je še vedno ležalo razprto pismo. Žena ga je gledala pazno, gospodar Merčon pa tudi skoro ni zganil s trepalnicami, le zdaj-pazdaj jo raztegnil ustnice, kakor da mu kaj ne ugaja.

Dasi je imel že čez šestdeset let, je čital vendar še brez naočnikov in tudi drugače je bil Merčon še precej zastaven in krepak. Lasje so mu sicer že močno osiveli, a v gladko obrito lice je bil zdrave in zagorele polti, ne kakor Merčonka, dasi pet let mlajša od njega, na videz vendar mnogo starejša. Lice se ji je gubančilo in hrbet se ji je že upognil.

„Saj pravim, da gre človeku vedno vse narobe,“ je dejal naposled Merčon, ko je prečital pismo.

„Zakaj?“ je skrbno poprašala Merčonka in sedla k njemu, da ga bolje sliši.

Merčon je gledal predse in čelo se mu je pomračilo, obraz se mu je zožil v nezadovoljne gube, z ustnicami pa je zmigaval kakor vedno, kadar je premišljeval kake težke misli.

„No, govori vendar!“ ga je opomnila žena, ki je same nestrpnosti stresala s koleni — „kaj pa so pisali tako čudnega?“

„Kaj čudnega,“ ji je odvrnil — „ampak sitnost je sedaj, kje vzeti še eno sobo? Letos pride namreč z njima tudi Koširčina sestra. Seveda oni mislijo še tretjo manjšo sobo, to sva pa pripravila za Janka, ki pride tudi te dni, mogoče celo prej nego Koširjevi.“

„Sestra, praviš? Kaj ne more spati v njuni sobi, ali pa naj postavijo še eno posteljo v prvo sobo, pa je vsa skrb pri kraju.“

„Saj veš, kaj je gospoda! Kakor si izmisli, tako mora biti, pa konec besedi. Poglej ga, ki je bil rojen pod to streho, pa ti noče več v gornjico; pa saj njemu ne zamerim, učenja ima gotovo dovolj in tam bi bilo bolj mirno, ko bi ne bilo teh; tako pa ne vem, kako bo kaj zadovoljen. Če mu ne bo ugajalo, se itak lahko preseli tu gori, kadar hoče. Samo to me skrbi, kako bi dal Koširjevim še eno sobo, ko je nimam. Vrag, pozimi ti stoji hiša skoro prazna, zdaj pa bo še kmalu premajhna. Kako bi se naredilo, kaj misliš?“

Merčonka je premišljevala sicer na vse mogoče načine, pa ni vedela nasvetovati nič pametnega; naposled pa jo je Merčon uganil sam.

„Takole bo in nič drugače,“ je dejal in potrkal s kazalcem po mizi. „Učiteljica je najela samo eno sobo; tisti kovčeg in različne zaboje, ki jih ima v drugi sobi, pa lahko spravi pod streho, pa je soba prazna. Koširjevi bodo gotovo hoteli stanovati skupaj in tako imajo lahko vse tri zgornje sobe, za Janka pa pripravimo spodaj, pa je vse v redu.“

Koširki se je sicer poznalo na obrazu, da bi rada nekaj pripomnila, kar bi gotovo tudi storila, da ni Merčon tisti hip dostavil:

„Sicer pa je učiteljica tukaj itak samo še par dni; ko bo šola končana, gotovo odide v mesto, kakor lansko leto in je ne bo do jeseni. — Zdaj pa se le obrni in stopi doli, da vse pripraviš in osnažiš; ko opravimo na travniku, pridem tudi jaz.“

Nato je Merčon vstal in počasi odšel, Merčonka pa je hitela spravljat pismo za staro ogledalo, na kar je tudi ona izginila v vežo.

II.

Dasi Zapotok ni bila ravno tako majhna vas, je vendar krčmaril v Zapotoku samo krčmar Perhavec, pa še ta si je moral krajšati ob delavnikih svoj dolgi čas, kakor je vedel in znal. Zato ni prav nič čudno, da je mož nekoliko zadremal in ni slišal, ko sta vstopila Merčon in zapotoški učitelj Možina, ki pa sta bila tako usmiljena in potrpežljiva, da ga nista budila iz spanja, ampak mirno sedla za prvo mizo in nadaljevala svoj živahni razgovor.

„Torej mislite, da ostane letos tukaj?“ je mrmral Merčon in zvesto gledal učitelja, ki je bil videti skoro njegovih let, dasi je bil v resnici mnogo mlajši.

„Najbrže,“ mu je prikimal in se pogladil po svoji pleši — „vsaj tako nekako bi sodil iz njenih besed. Sicer se malo izve od te ženske, saj veste, kako je z njo, da je najrajša sama in nikomur dosti ne zaupa, zdaj pa je še posebno vsa čemerna in pobita, odkar ji je umrl stric.“

„Glejte, glejte,“ se je čudil Merčon — „v eni vasi živimo, v moji hiši stanuje, pa tega nisem vedel. Seveda, potem je že mogoče, da ostane tukaj, če nima nikogar več svojih, no, saj meni je vseeno, samo tako sem prašal, ker mislim pripraviti sobo poleg nje za Janka —“

„Oho, kdaj pa sta prišla?“ se je oglasil zdaj krčmar Perhavec in počasi dvignil svojo precej obsežno glavo, nato pa se prav tako počasi skobalil izza mize in odšel s pollitersko steklenico, ne da bi ju prašal, koliko in kaj bosta pila.

„Tretje leto bo že, odkar ga ni bilo, kaj ne,“ je zopet povzel učitelj. „Glejte, glejte, če pomislim takole nazaj, pa se mi res zazdi, da je bilo komaj lansko ali predlansko leto, ko je hodil še k meni v šolo, pa je že od tedaj nad dvanajst let. Hudirja, kar naenkrat bo po nas. Eh, kaj,“ je dodal in si natlačil pipo — „saj so za nami mladi; če pa človek premisli po drugi plati, smo pa tudi že marsikaj doživeli in pretrpeli.“

„O, marsikaj, marsikaj,“ mu je prikimal Merčon, kakor da se je spomnil kakega žalostnega dogodka. „Pa saj pravim, poglavitno je, da človek na smrtni postelji nima skrbi, kako se bo godilo otrokom po njegovi smrti in tega bom menda rešen, vi pa tudi, ker nobenega nimate.“

„Tisto pa tisto,“ mu je z nasmehom pritrdil učitelj. „Če pre-mišlujem, kako je bilo nekdanj in kako je sedaj, se mi res nekako stoži, pa se vendar nič ne kesam, da se nisem drugič oženil. Sam

sem res, pa saj so drugi tudi. Poglejte jo učiteljico, pod milim Bogom nima nikogar svojih, pa vendar živi.“

„Ampak recite, kar hočete,“ ga je prekinil Merčon — „zdrava pa ni ta punica. Oni dan sem jo gledal v cerkvi in takoj sem se spomnil svoje rajne matere, ki je bila zadnji čas prav tako blede. In tista bledica jo je pobrala.“ —

Krčmar je postavil vino na mizo in ker je slišal samo zadnje Merčonove besede, ga je malo začudeno poprašal:

„Koga je pobralo?“

„O moji rajni materi pravim, da je bila na moč podobna naši učiteljici.“

„Ne kvasi no neumnosti,“ ga je zavrnil krčmar. „Saj sem jo poznal kakor tebe. Tvoja mati bi še na smrtni postelji odtehtala tri take učiteljice!“

„Saj ne mislim tako,“ mu je razlagal Merčon — „jaz le pravim, da se je je prijela ob boleznih prav taka bledica.“

„Kaj bi neki s tem! Prav taka je, kakor je bila prišla, niti za las se ni izpremenila; ta slabost pa je mestnim otrokom že kar v krvi. Saj pa tudi ni čudno! Kaj meniš, da ti sne, kakor se odraščnemu človeku spodobi? Prvo leto sem menil, da ji jed ni po volji, zdaj pa vidim, da je take sorte. Kolikor ji prinesem, toliko je preveč, pa jo siliva oba, jaz in gospod učitelj, kaj ne, pa je vse skupaj bob v steno. No, saj vidite drugod isto: Župnik in kaplan se gostita pri isti mizi, pa ju poglej, če sta si enaka. In s tvojo gospodo je ravno taka! Saj res,“ se je naenkrat domislil — „dopoldne mi je pravil Žgurjev Matijec, da že te dni pridejo. Kako, da so letos tako zgodnji?“

„To pa le prašaj koga drugega,“ mu je odvrnil Merčon — „jaz vem prav toliko kakor ti. Danes sem dobil pismo, da pridejo in pripraviti je treba, da mi ne bodo kaj oponašali in sitnarili.“

„Oho, dobro se vam godi tukajle v senci, prav nič vam ni hudega,“ se je zarežal med vrati Žgurjev Matijec. „Ti Perhavec, daj, prinesi ga no še meni, da se malo ohladim. Tako sem ga potreben kakor grešnik pokore. Ni hudir, saj že deset let ni bilo take vročine kakor letos. Procesijo bo treba napraviti, da bo kaj moče, tako kakor tisto leto, ko smo se pehali gori k Sv. Ahacu. Gregov Peter, ki je umrl lansko leto, je nosil banderce. Gori na Kresišču, ravno pred Žolgarjevo bajto pa mu je zmanjkalo moči in sape, da jo je udril kar naravnost k Žolgarju, ki je kuhal skrivaj tak tropinovec, da so ga pili vsi dacarji in žandarji, kar jih je hodilo tam

okrog. No, jaz poprimem banderce, stopam v tistih škornjih, ki sem jih prinesel seboj iz Mehike, in tako sem se potil, da mi je v čevljih zastajala voda. Molil sem in klel, kako bi ne! Gregov Peter je pil pri Žolgarju tropinovec, jaz pa naj nosim banderce, ko je bil vendar on dobil zato dve dvajsetici. No, pa sv. Ahac nas je uslišal; toliko je padlo dežja, da ga je bilo skoro preveč. Zato menim, da bi bilo treba tudi sedaj gori v hribe.“

„Tebi je pač vseeno, naj bo že suša ali moča,“ ga je zavrnil Perhavec — „saj ti ne gre nič v škodo, ko ničesar nimaš; tistih pet pisem pa že razneseš vsak dan, pa naj že bo potem vreme tako ali tako.“

To pa je bilo Žgurjevemu Matijcu nekoliko preveč.

„Ti Perhavec!“ je skoro zakričal, „kar nič mi ne boš očital takih bahaških in zbadljivih! Kaj me briga, če imaš kaj pod palcem; neumen in neveden si pa bolj, ko tisti Kočevar, ki je šel z nami v Mehiko in si namazal ves život s smolnjakom, da bi mu svinec ne mogel do živega. No, če si res tako moder, kakor bi rad bil, pa preberi, kam je namenjeno tole pismo, ki mi ga je dal gospodar s Trna pred dobro uro, da ga oddam na pošti. Ampak ne samo tole pisanje, še nekaj drugega,“ in pri tem je vrgel Matijec na mizo tolar. „Vidiš, Perhavec, da ne bom pil na upanje!“

„Presneto mora imeti dosti denarja, da ga kar takole trosi,“ je pripomnil Merčon, kakor da mu darežljivost trnskega graščaka ni nič kaj po volji.

„Ima ga, ima,“ je prikimal Matijec — „več kakor deset Perhavcev ali pa še dvajset, če ne sto in vendar privoščiču človeku pošteno besedo. Tako sva se pogovorila, kakor da sva skupaj služila cesarja Maksimilijana.“

„Beži no,“ ga je zopet zavrnil Perhavec — „kolikor vas je bilo v Mehiki, ste bili sami bojazljivci!“

„Seveda ti, ki si doma na čelešniku sedel, si bil pogumen in hud kakor sam Goljat.“

„Eh, saj vemo, kako je bilo. Denar, ki si ga dobil, ta ti je dišal, hlačice pa so se ti tresle kakor tistikrat, ko si v decembru čakal Zagorjanovo Anko gori pod hribom do polnoči, ona je pa z rajnim Mihelcem sedela prav pri tejle mizi in pripovedovala na dolgo in široko, kako si strašno učen in pameten, da stojiš in čakaš v snegu kakor za pokoro.“

Matijcu je pokrila lice rdečica, jezno je udaril z nogo ob tla in ko je videl, da se mu smejeta tudi Merčon in učitelj, je zapretil Perhavcu s pestjo:

„Že vem, da imaš jezik kakor peklenšček,“ je rohnal nad krčmarjem — „ampak o meni jih ne boš izvijal kar takole iz trte. Kdaj sem stal zaradi tiste babure v snegu? Le to mi povej in dokaži!“

Perhavec, ki je bil menda uvidel, da Matijec ne razume šale, je natočil poln kozarec in mu ga ponudil. „Na pij, kaj boš tolkel in razbijal. Pozabljiv si, pozabljiv, pa se več ne spomniš.“

„Ali je pa imela Zagorjanova Anka takrat koga drugega v mislih,“ je dodal učitelj, da bi napravil konec temu prerekanju. Toda Matijec je klical za priče še vedno vse žive in mrtve in stvar naposled zasukal nekako tako, kakor bi se bil Perhavec svoje dni nekoliko preveč zanimal za Zagorjanovo Anko, kar pa Perhavcu seveda tudi ni bilo po volji. In bogve, kako bi se bila še zbese-dičila in sprla, da ni tisti hip Merčon silno iztegnil svojega vratu in pokazal skozi okno na gosposkega starca, ki je počasi korakal po okrajni cesti, zdaj in zdaj nekoliko povzdignil osivelo glavo, potem pa jo zopet sklonil na prsi in se pri vsakem koraku nekoliko upognil, da je bil videti še starejši nego je bil v resnici. Na glavi je imel širokokrajni slamnik, črna suknja pa mu je segala do kolen in je nerodno visela na njegovem suhem telesu. Ko je prišel do nove Merčonove hiše tik ob okrajni cesti, je nekoliko postal, pogledal gori v okna, potem pa zopet počasi nadaljeval svojo pot.

„Kaj ga je neki prineslo tod mimo,“ je prvi izpregovoril Perhavec — „saj ga že nisem videl od jeseni.“

„Saj sem dejal,“ je povzel zdaj Matijec popolnoma mirno — „da mi je komaj pred dobro uro oddal to pismo. Tam pri Zalo-karjevem mlinu sem ga dohitel in mu voščil „dober dan“. Ko sem bil že nekoliko pred njim, pa zakašlja in pravi: „Hoj, vzemi seboj tole pismo!“ Potem pa je hodil vstric mene in marsikaj sva se po-menila, še o tebi Merčon, da veš!“

„O meni?“ se je Merčon nekoliko začudil. „Kaj pa sem vama bil jaz na poti?“

„O, nič hudega, nič slabega. Kaj meniš, da ne vem, kaj se sme in spodobi govoriti in povedati o poštenih ljudeh? Toliko sem dejal, da si razumen človek, še pri gospodi v čislih, posebno pri teh, ki hodijo na poletje k tebi v stanovanje.“

„No, pa napravi požirek, kô si tako medene govorce,“ mu je dejal Merčon in porinil predenj poln kozarec. Krčmar Perhavec pa je stopil za Matijčev hrbet in mihal in mežikal na tako čudne in smešne načine, da bi postal Matijec gotovo takoj zopet slabe volje,

ko bi bil videl nagajivega krčmarja, pa je vneto nadaljeval: „Ko te tako in še drugače hvalim in samo lepo govorim o tebi, sem tudi omenil, da si dobil danes od Koširjevih pismo, v katerem ti sporočajo, da pridejo že te dni. Komaj sem dobro končal besedo, pa je trnski gospod tako čudno izpremenil svoj obraz, kakor da sem mu storil bogve kaj hudega. Prav nič ni rekel, samo v žep je segel in mi pomolil ta le tolar. Še enkrat me je črno pogledal, nato pa je zavil mimo križa in odmenčal počasi čez travnik, meni pa ni hotelo v glavo, zakaj sem se mu bil naenkrat tako zameril. Premišljuje in mislim, naposled pa sem le tako uganil, da prevelike zamere menda vendar ni bilo, saj mi je dal srebrn tolar; le tiste besede o Koširjevi gospodi mu niso bile po volji in prav nič drugega!“

Krčmar Perhavec je nekaj časa molčal in gledal zdaj učitelja, zdaj zopet Merčona, a ker sta oba molčala, je skomignil z rameni in dejal nekako tiho:

„Tole, kar si sedaj povedal, bi ti pa skoro verjel, Matijec, če ravno vem, da je komaj vsaka deseta, ki jo poveš, resnična in prava!“

Matijec je že raztegnil ustnice, da bi povedal Perhavcu zopet kako osorno, ampak tistikrat je prikimal tudi učitelj, in pred tem je imel vendar nekoliko več strahu nego pred Perhavcem.

„Res je,“ je pritrdil učitelj. — „Tole čudo sem že lansko leto opazil, pa sem molčal. Nekaj je moralo priti navskriž med Koširjevimi in trnskim graščakom.“

Zdaj je izpregovoril krčmar Perhavec na vso moč in naznanil z nekim čudnim pogledom, da se je tudi on nečesa domislil.

„Vidite, kako je človek včasih kratkih misli. Zdaj se mi je zasvetilo, zakaj me je bil lansko jesen, ko sem kupoval od trnskega tiste hlode, vprašal, če Merčon še misli prodati svojo novo hišo. Prav gotovo jo je mislil kupiti, kaj menite?“

„S tem že ni nič,“ ga je zavrnil Merčon. „Ako bi kaj takega mislil, bi tudi storil; zakaj pa me ni nikoli poprašal, saj denarja ima dovolj. Mogoče je vedel za takega kupca ali kaj takega, pa se je morda razdrlo ali bogve kako. Zase pa gotovo ni mislil kupiti, čemu neki, saj ima še v gradu polovico praznega.“

Perhavec je trdil svoje in nemara bi bil Merčona celo prepričal o resničnosti svoje trditve, da ni sredi najživahnejšega pogovora vstopila mati Merčonka in pričela moža precej glasno opominjati, da je treba stopiti doli v hišo in prenesti v spodnjo sobo opravo in kar je treba, kakor sta se dogovorila že dopoldne.

Merčon, ki je imel poleg drugih lepih čednosti tudi to dobro lastnost, da se ni rad prerekal s svojo ženo, je plačal in odšel.

„Lagal si Perhavec, ko si dejal, da sem stal do polnoči v snegu zaradi tiste Zagorjanove Anke; ampak če bi tudi bil, prav je, da ni prišla: nemara bi moral tudi jaz takole z njo iz krčme, sedaj pa mi ni treba. Ti Perhavec, kakor si ves lažnjiv in neumen, daj ga še pol litra, pa mir in basta z Mehiko!“

(Dalje prihodnjič.)

L. Pintar:

O krajnih imenih.

VIII.

„Nastavek *-lcb* in *-lca* se nikdar ne nahaja v krajevnih imenih.“ — Čuditi bi se moral človek taki nepremišljeni trditvi na debelo. Prav isto funkcijo, ki jo ta sufiks opravlja sicer pri tvorbi samostalnikov sploh, opravlja lahko tudi pri krajnih imenih, vsaj krajna imena bistveno niso nič družega kot sicer konkretni apelativniki. Če bi kdo trdil, da se končnica „-ost, -ota“ v krajnih imenih nikdar ne nahaja, bi se nad tako trditvijo ne mogli prav posebno spotikati, ker v resnici porabljamo končnico „-ost, -ota“ praviloma in večinoma le za tvorbo abstraktnih imen, dasi-ravno imajo nekatere tvorbe na „-ota“ poleg prvotnega pomena abstraktnosti v drugi vrsti tudi od abstraktnosti na konkretne lokalne pojme preneseni pomen. Med te redke izjeme krajnih imen na „-ota“ spadajo n. pr. samota (Einöde), pustota (Wüstenei), planota (Plateau), ravnota (Ebene), golota (kahle Fläche), strmota (steiler Abhang) itd. Strmota je v prvi vrsti strmota (die Steilheit, das Steilsein) kot abstrakten pojem in v drugi še le breg ali obronek, na katerem se ta lastnost, (namr. strmota) poodčituje, t. j. strma reber (in concreto). Pustota je n. pr. zaselje pri Spodnji idriji in posamezna hiša pri Spodnji kanomlji, tedaj bivališče; nekda je pa pomenilo to ime isto, kar pusto polje, pust kraj, puščava iz abstraktnega pojma „pustota“ = pustost (die Wüstheit). Pri nastavku *-lcb* pa nikakor ne gre kaj takega trditi, češ da je ta nastavek od tvoritve lastnih (krajnih) imen izključen in le na tvoritev splošnih imen omejen, bodisi da izvršuje ta *-lcb* funkcijo posubstantivljanja pridevnikov ali pa funkcijo manjšanja samostalnikov; oboje pri krajnih imenih prav tako lahko stopi v veljavo, kakor sicer pri drugih apelativnikih. Funkcijo posubstantivljanja vidimo na takihle primerih: cerov, dobov, rakitov

gozd = Cerovec, Dobovec, Rakitovec; vresnat t. j. z vresjem porasten grič je Vresnatec; kosmat t. j. z goščavo in grmovjem zarasten kraj je Kosmatec; logat okoliš, ki obsega mnogo logov, je Logatec i. t. d. — Funkcijo manjšanja pa opazujemo na takihle primerih: holm holmec, grad gradec, log ložec, vrh vršec i. t. d. —

Pri krajnih imenih ženskega spola sicer res prevladuje sufiks „-ica“ nad sufiksom „-bca“ (Vondrák, Vergl. slav. Gramm. I, 467 -bca meist von -ica verdrängt.), vendar zaradi tega ta sufiks „-ica“ še ni absolutni samovladelec in edini formant ali obrazovatelj krajnih imen te vrste. Brez spotikljaja in brez ozkosrčnih pomiselnikov pišimo še dalje „Rébrca, Vésca,“ ne pa Rébrica, Vésica, kakor to zahtevajo takozvani „ikavci brez izjeme“ ali pregoreči pospeševalci polnoglasnega i v sufiksih, — kajti proti oblikam „Rébrca, Vésca“ nima niti slovnica niti ortoepija prav nobene pritožbe. Nasprotno! Ravno ortoepija odločno odklanja vsako uniformiranje na „-ica“ za vse tiste slučaje, kjer „-bca“ nima naglasa, ter priporoča obrazovanje krajnih imen na „-bca“ (oziroma „-ca“). Dasiravno imamo torej v Pleteršnikovem slovarju (II. 749) samo vasica (Dörflein) brez *vasca, vendar to še ni polnoveljavni dokaz proti narodnim oblikam koroščine. Narodne izreke dostojna in pravilna je manjšalnica „vasca“ prav tako, kakor tudi kadca, klopca, kletca (kelderc), lučca, mišca, vrvca (v poljanščini rovca), ščetca, ušca, sókrvca (v poljanščini sókrovca, die Lymphe), zverca, živalca i. t. d. — Če najdemo torej v knjigah tudi oblike: vasica, klopica, ščetica, ušica, živalica i. t. d., dobimo ob enem tudi vtis, da so te oblike po zvezi analogiji po a-debljih potvorjene manjšalnice. Le pomislimo sorazmerje: postelj, -i, f., demin. pósteljca; post[e]ljja, -e, f., demin. póst[e]ljica; molitev molitevca, molitva molitvica i. t. d., pa priznajmo ob enem, da narodni izreki bolj ugajajo oblike na -bca, nego one na „-ica“, da kakor je pravilno ovca (lat. ovis), tako tudi pravilno pravimo: podkevca, redkevca, krav'ca, trav'ca, gláv'ca, pa glavica. Tedaj tudi v tistih slučajih, ko sicer pišemo, -ica, pa te končnice ne naglašamo, zahteva ortoepija izreko brez i.

Stranica je stran'na deska (страница). Břnca, (Fürnitz) pri Podkloštru je menda Břnbnica ali Břnbnica (Lettengrube). Beseda ta je že v stari dobi imela po ortoepiji sufiks „-bca“ z nepoudarjenim poluglasniškim začetkom, kakor to dokazujejo listinske oblike iz enajstega do trinajstega stoletja: Furnüz, Furnz poleg Furniz, Forniz (Jaksch, Monumenta IV, 2, 871.). Gemeindelexikon popolnoma pravilno piše Zgornja vesca in Vrhnja vesca za Oberdörfel in

Spodnja vesca za Niederdörfel, prav tako kakor Korošci pravilno govorijo „vesca“ (Mikl. Vergl. Gramm. II, 315: „als secundäres suffix bildet -ica deminutiva aus femin. -i-themen“ — no! včas je pa feminin'na osnova na -i!) Zanimivo je to, da med krajnimi imeni na Kranjskem in Štajerskem v tem slučaju ne rabimo deminutivnih oblik, niti pravilnega vascā, niti potvorjenega vascīca, ampak le Mala vas ali Mala ves, ker tvori nasprotje z imenom „Vélika vas“. —

Zakaj bi morali pisati Lesice trozložno, nam noče iti prav v glavo, ker pogrešamo etimologične razlage imena, in najnaravneje se nam v tem slučaju po pravici zdi, da zapišemo ime tako, kakor ga prosti narod v resnici izgovarja. Narod pa pravi le „v Lésce, v Léscah, iz Lésēc“ oziroma „v Lescè, v Lescàh, iz Lesèc“. Vondrák sicer (Vergl. slav. Gramm. I, 467) pravi: -ica ist verhältnismäßig selten, da es meist von -ica verdrängt wurde“. Primeri Mikl. Lex palaeosl. 1031: оубоица pa Plet. II, 706 ubojica, — in Mikl. Lex palaeosl. 974: сѣчѣцъ qui secat — in сѣчѣца carnifex. — K tej Vondrakovi opombi pa mislim da lahko opomnimo, da je to izpodrivanje (v slovenščini vsaj!) precej prisiljeno in nenaravno, ker izvečine nasprotuje prstonarodni izreki, da je bolj na takozvani historični ortografiji nego na naravni ortoepiji osnovano, kajti knjižni razvoj se je vedno bolj držal črke nego pa glasu in izreke, dasiravno bi si človek mislil, da je pravopis tem popolnejši, čim tesneje se prilega splošni prstonarodni izreki. Prešeren je torej po mojem mnenju ne samo zaradi ritma, ampak tudi sicer samoobsebi pravilno pisal „Stoji Moravski trg Lescè.“ — Da je po historični ortografiji namesto Lavrica, Ošenca, Pišenca pravilno Lávríca, Olšnica, Pišnica, temu ne bo nihče oporekal, ako se ravnamo po sorazmerju (Lavra: Lavrica = mavra: mavrica [Regenbogen], dasi tudi to izgovarjamo „mavrcā“); ako dalje suponiramo, da je Olšnica (Erlenbach) kakor n. pr. Léšnica (Haselbach), da je dalje Pišnica iz pridevnika pišen pišna pišno i. t. d., če tudi temu pridevniku ne vemo izvira (etimologije). Prstonarodno pravorečje pa nič ne protestira proti pisavi Lavrica, Ošenca, Pišenca. — Da naj se pisava kar le mogoče prilagoja izreki, se mi vidi zelo opravičeno pravilo; da bi se pa ravnali po tistih modernih — širokih — za pišočo maso prikrojenih pravilih, ki nimajo nobene trdne znanstvene podlage, mojemu okusu vendar ne ugaja. Tako preširoko pravilo vidim jaz v trditvi, da nastavek „-č“ ne stoji nikdar neposredno za korénom, ki se vrši na soglasnik; vedno mora pred njim stati kak soglasnik (pisatelj je pač hotel zapisati „samoglasnik“, Carniola III, 210); po tem

pravilu da je napačna pisava Braslovče, Volavče, Moravče, pravilno da bi bilo le Brasloviče, Volaviče, Moraviče, češ to že jasno izpričuje nemška oblika „Moräutsch“ sè svojim preglasom. Nekaj ima ta preglas že izpričevalne moči, to se ne dá utajiti, dasiravno se vprašamo, kje je pa Woläutsch, kaj pa pravijo listinske oblike Vrazlantz za l. 1262, Fraslau za l. 1278 i. t. d. (Zahn, Ortsnamenbuch 191.) — Pa recimo, da velja zgoraj navedeno pravilo za te tri oblike v polni meri, vprašajmo le, kje imej tisti splošni, na široko potegnjeni „nikdar“ in „vedno“ svojo veljavo, če niti filologistrokovnjaki morda vselej ne vedó, ali je končni „-če“ prosti nastavek (sufiks), ali je pa kako drugače nastal. — To je več ko verjetno, da bo preprost Slovenec (izobraženec sicer, pa ne ravno temeljit strokovnjak), če se ravna po zgoraj navedenem pravilu in pridejanih vzgledih, začel pisati: Humiče, Doliniče, Klaniče, Piskriče (v Doberlovaški občini na Koroškem). — Ravno tako bi morali po tem razslutem pravilu pisati Rafoliče, Vikeriče, Maroliče, Pirniče, Pokeriče (Poggersdorf v Celovškem okraju), Purkariče i. t. d. ne pomislivši na osebna imena Ragholt, Wighard, Marolt, Bernhard, Bogehart, Burghard i. t. d. Pirniče res tudi najdeš i v leksikonu občin i v duhovniškem shematizmu, dasiravno bi bilo po mojem mnenju bolj pravilno Pirenče, prvič, ker priprosti narod jasno tako izgovarja, drugič pa, ker mislim, da se pravilno izvajaj to krajevno ime iz osebne imena Pirent ali Pirnat, kar je nastalo iz Bernhart [t. j. tuden in močan kot medved], ker v besedah, ki imajo v dveh zaporednih zlogih r, en r kaj rad izpade, n. pr. Köder iz Kerder, Glaner iz Glarner, Attelrie iz Artillerie, madra iz Marder, boštnar iz Forstner, Burket iz Burghart i. t. d., tako tudi Bernet ali Pirent iz Bernhart. Glede preglaševanja na „i“ v besedi Pirent lahko primerjamo pirkeljc (Börtel, pasec, obrobek), Vird (Werd) kirzngrad (raven ko sveča) itd. — Kakor torej pravimo Marolč (Maroltov) hlapec, Ruperč (Rupertov) vrh, Viranč (Virantov) konj i. t. d. tako pravimo tudi Pirenče ali Pirentove vasi ali naselbine (njive, ravnine, poljane) Purkarča ali Purkartova posestva (zemljišča, sela ali selišča) ali s kratka Pirenče, Purkarče, Raholče, Pokerče, Vikerče i. t. d.

Kjer torej ne vemo jasne etimologične razlage krajnega imena in jasnih razlogov za „-iče“, se ne bomo ozirali na novotarsko zahtevo, da je pisati „-iče“, ampak bomo po stari metodi pisali n. pr. Dvorče (Wertschach), Šmihalče (Michelhofen), Poklanče (Poglantschach), Labinče (Labientschach), Smerče (Emersdorf), Borče (Förk), Sovče (Seltschach) i. t. d., ne pa Dvoriče, Šmihaliče, Pokla-

niče, Labiniče, Smeriče, Boriče, Soviče i. t. d., ker se z dosedanjó pisavo še najbolj prilagojamo ljudski izreki, ki nam mora biti, zlasti kadar drugi odločilni momenti odpovedó, glede pravopisa v prvi vrsti merodajna. Po nemški obliki krajnega imena Sovče, namreč po obliki Seltschach lahko sklepamo, da mu služi za podlago menda deminutivum od selo (vicus) t. j. selce (сѣльце, n. viculus) s poluglasnikom v staroslovenščini, kateri poluglasnik pa v novi slovenščini v sosedstvu takih konsonantov, ki so zmožni prevzeti funkcijo sonantov, brez sledu izgine. Tako n. pr. res da pišemo: ískrica, Bístrica, Kókrica itd., izgovarjamo pa le: ískrca, Bístrca, Kókrca, niti ne ískrčca, Bístrčca, Kókrčca, to se pravi: poluglasnik pred „-ca“ je popolnoma zatopljen, ker je njegovo funkcijo prevzel predidóči „sonantni r“. Poluglasniki dajo jeziku neko sesekljanost, ki se z nepretrganostjo govornega toka nič prav ne ujema, zaradi tega se je pa v živem govoru že zgodaj pojavila dvojna težnja, ali da se poluglasnik popolnoma izgubi (zator ali izgibel poluglasnika, Schwund des Halbvokals), ali pa, da se izpopolni v polnoglasen samoglasnik (vokalizacija), — to dvoje se pa vrši pod vplivom naglasa, tako namreč, da dovede breznaglasnost navadno do popolne izgibeli, naglašenost pa do popolne vokalizacije. Ker se je v imenu Selčane izvršila popolna izgibel poluglasnika, je ob enem nastala možnost, da se predstoječi „l“ velarizira in da iz Selče dobimo Sevče oziroma Sòvče. Če bi se bila v tem imenu nagnila izprememba na stran vokalizacije, bi se po mojem mnenju pred jasnim „i“ ne bila mogla izvršiti velarizacija ^{la} in ime bi se ne glasilo Seviče, ampak Seliče (Prim. priimka Kavčnik in Kačičnik ali krajni imeni Doše in Dovsko).

Kteri zahtevajo pisavo Brásloviče, Góreniče, Kótoriče, Plétroviče i. t. d., tisti bi z ozirom na pravorečje tudi ne smeli pozabiti na težave, ki jih dela akcentologija. Znano je namreč, da naglas ne more stati na četrtem zlogu od konca nazaj, da bi prišli na en naglašen zlog kar trije breznaglasni (— 0 0 0), ter da mora v takem slučaju predzadnji ali zadnji zlog imeti še svoj podružni akcent (— 0 0 0 ali — 0 0 0'), kajti naglaševanje na predpredzadnjem zlogu, da prideta na en naglašen zlog še dva breznaglasna (— 0 0), to je še mogoče, dalje od konca nazaj se pa naglas brez podpore podružnega akcenta pri naravni in neprisiljeni govorici ne dá premakniti. Če privzamemo torej k prvotnemu še podružni naglas na pomoč, kakor naravna izreka zahteva, kmalu ne bomo jasno čutili, kateri je prvotni, kateri podružni, pa bomo morda začeli družega krepkeje izražati in izgovarjati Goreniče, Kotoriče — s tem je pa pravilno

stališče že premaknjeno; to se tem laže zgodi, ker je na tem novem stališču dovolj vsoprednic n. pr. Goriče, Melviče, Sušoviče, Pertiče, Običe, Tibiče i. t. d. — Na tem novem stališču nas pa že začne mikati razlaga „kotoriči“ (homines rixosi). — Živi jezik se tudi res temu podružnemu akcentu prav rad izogne pa si drugače pomaga proti naglaševanju četrtega zloga od zadnjega konca, — on namreč predzadnji zlog eliminira, če je tudi ta morda imel še kako malo etimologično zaslombo, samo da je bil brez naglasa. Ker je pa v vseh dvomnih slučajih po geslu „in dubiis libertas!“ živi narodni govorniki dajati prednost pred problematičnimi trditvami slovničarjev, nam bo najbolj kazalo, da prilagodimo pisavo takih krajnih imen ljudski izreki ter pišemo Smerče, Górenče, Kótorče, Pletrovče itd. — Če pa kdo hoče, da naj pišemo tudi ta imena na „-iče“, nam mora opravičenost te svoje zahteve z jasnimi razlogi tako raztolmačiti, da bomo tudi mi o tej opravičenosti prepričani, — toda izrazi „jasno, očitno, brezdvomno“ med tehtne razloge in dokazila še ne spadajo.

Ig. Gruden:

Pesem o lepi Vidi.

Bela jadra so razpeta,
v ognju ves plamtí zapad,
tvoja lica so razgreta,
v tvojem srcu je pomlad.

Vida, morje! Slišiš morje,
ki pozdravlja te in vabi?
V ognju vidiš vse obzorje?
Pridi, Vida, in pozabi!

In za morjem — tam pomlad je,
Vida, tam pomlad je večna;
za obzorjem — tam tvoj grad je,
v njem bo lepa Vida srečna. —

In zaklicalo je morje,
in zavaló bilo obzorje:
lepa Vida v dalj je zrla,
zrla, hrepenenja mrla.

Iv. Ribičič:

Spoznanje.

Nekega jesenskega jutra je bilo, ko se je napotil pravnik Mirko v veliko primorsko mesto, da pokaže svoje znanje v praktičnosti. Istega dne proti večeru je bilo, ko se je odločil za sobico v petem nadstropju, z razgledom na morje, opremljeno z belim pohištvo, zračno, ceno, kakor nikjer v vsem mestu. Plačal je najemnino ter sedel ves truden k oknu, da si vzame svoj delež teh sobnih ugodnosti in se naužije morskega zraku.

Tanki prameni zahajajočega solnca so se vsuli v sobo, da so se stisnile sence v kot. Tam daleč pa je zakrvavelo veliko solnce in se bližalo morju. Bil je eden tistih veličastnih južnih zahodov, ko se vnamejo oblaki in se vzravnavajo vsi proti solncu, ko se umirita morje in zrak, čakajoča, da prestane svetloba svoje umiranje . . .

Ko je minil boj, ko je izginil zadnji žarek trepetajoč, se je oddahnil zrak in se oddahnil Mirko. Sedel je, si podprl glavo in zasanjal tja v mrak.

Mirko je imel vse svetopisemske dobre in zemeljske slabe lastnosti; zato je bil tudi sanjač. Neštetokrat je že bil začarani princ na ponosnem belcu, s svetlim mečem v roki, ves v škrlatu in žvenketajočem zlatu, v boju z deveteroglavi zmajem, — vsakokrat ga je vzbudila očetova močna dlan:

„Kaj gledaš tako bedasto v svet, tepec!“ A bolečine so prešle in sanje so se z leti množile.

Leta so se množila in sanje z njimi. Neštetokrat je zasanjal o svojem narodu, kako se mu klanja ves svet, kako mu drugi narodi priznavajo prvenstvo, kako se je otrešel jarma, kako se je s slehernim dnem bolj veselil zdravja in bogastva. Če ga je v bolnih urah zalotila resnica, se je je otrešel siloma in jo porabil v delu, ki so mu ga narekovale sanje.

Budil je vas in jo rotil, naj se zave svoje moči in svojega zdravja. Ni ga vzdramil smeh vasi, niso ga vzdramile vaše krepke pesti in ni ga vzdramila nedeljska pridiga. Sanjal je dalje, zakaj bil je velik idealist. Ljubil je svoj rod, kakor Kristus svojega bližnjega. Nikdar se ni bil pregrešil proti njemu, nikdar ga ni bil zatajil. Kaj zato, da ga je geslo „svoji k svojim“, za drag denar slabo oblačilo, slabo preskrbovalo z obuvali, slabo brilo, slabo in zad-

njemu postreglo v kavarni in gostilni. Kaj za to! Le trdovratnejši je postal, še trdnejši, kajti: „Pride čas“, si je dejal.

Tako se je zgodilo, da je ostalo njegovo srce, srce otroka, neranjeno; tako se je zgodilo, da ni razumel one gorkote, ki se mu je zlila iz srca vse po udih, kadarkoli ga je pogledalo žensko oko, kakor tisto žejno solnce, ki je ravnokar zašlo.

Tako je premišljeval Mirko pri oknu, zakaj to je bila ena njegovih bolnih ur, ko je razstavljal svojo lastno dušo.

Še bi se zabaval, da ga ni predramilo trkanje na vrata.

Ozrl se je začuden. Pa še predno je mogel izustiti običajni „naprej“, so se odprla vrata in v sobo se je zlila svetloba luči, da ga je zaskalelo v oči.

„Dober večer,“ je dejal ženski glas, ki mu je Mirko hitro preštel leta in z začudenjem opazil, da jih je malo.

„Dober večer,“ je odgovoril krepko in pogledal. Če bi bil prej pogledal, bi bil izgubil odzdrav mnogo na kreposti, kajti Mirko je začutil, kako mu je splavala gorkota po žilah, kako je stresla vsako mišico v svoji hitrosti.

„Ali naj zaprem okna?“ je vprašala s smehljajem.

Iskal je duhovitosti, pa je zinil nerodno:

„Prosim!“ — in že ga je bilo sram nerodnosti. Gledal je za njo, kako se je skozi tenko, ohlapno obleko zazibala v bokih, kako se je zaigral hlad z njenimi lasmi, kako je vzdignila skrbno negovano roko z jamico v komolcu in na novo začutil, kako mu plava gorkota po vseh žilah.

„Najbrže domača hči,“ je vprašal negotovo, hoteč pretrgati molk.

„Da! Lili!“ je odgovorila in se obrnila od okna.

„Ali vam smem delati družbo?“ je vprašala in poglobila svoje razkošno telo v mal fotelj.

„Kako vam ugaja pri nas? Vi niste iz tega kraja?“ je še dodala in objela z rokama prekrižano nogo, da se je za hip zazibala vsa majhna in lepa in da se je zablestel bel vrat.

„Nisem,“ je dejal Mirko vesel, da je našel predmet.

„Nisem,“ je ponovil in poškilil na nogo in vrat. „A ugaja mi zelo! Kakor ustvarjena je zame tale sobica. Ta razgled, ta višina! Če pogledam skozi okno in vidim ljudi, vse tako majhne, tako tihe, kako gredo neslišno svojo pot, se mi zdi, kakor bi jih gledal v pravljici. Ali ste že videli ljudi v pravljici? Vsi hodijo neslišno, vsi so majhni, vsi govorijo brez glasu . . .“

„Kako lepo govorite,“ je dejala ona in ga pogledala.

„Kakor tisto žejno solnce,“ je zašepetalo v Mirku.

„Jaz še nisem nikdar mislila tako,“ je nadaljevala. „Kadarkoli sem pogledala doli na ljudi, sem jih videla vedno vse take, kakor so, kakor živijo, pošteno ali nepošteno, vsi samo zaradi kruha, če le mogoče belega.“

„Samo? Kje pa ostane duša? Kje ideali, gospodična, ki spremenjajo človeka vedno in povsod?“

„Ideali? Ali ste bili že kdaj lačni, gospod — gospod . . .“

„Imenujte me Mirko!“

„Ali ste bili že kdaj lačni, gospod Mirko?“

„Bil!“

„No?“

„A ideali me niso zapustili. Glad ni vplival na dušo!“

„Čudno! Morda je tam zunaj drugače. Ko ste stopili v to mesto, bi bili morali otepsti tisto zlo, kakor prah s čevljev! Ali imate cigareto?“

„Izvolite,“ je dejal in segel v žep.

„Tako mlada gospodična, tako lepa in tako — staro govorite! Na vašem mestu bi sanjal o princu, ki pride, gotovo pride —“

„O joj, princ, princ! Koliko jih je že prišlo, dragi moj gospod Mirko, a ostal ni nobeden,“ se je zasmejala Lili in mu zamižala skozi dim.

V Mirku je zajokalo.

„Nekaj vas teži, gospodična, tiha bol — morda ljubezen?“

„Ne, ne! Ljubezen me ne teži — nasprotno!“

„Pa vendar . . .“

„Nič vendar! Življenje poznam in ono pozna mene. Grevi si na roko, to je vse.“

„Tako mlada! Kaj bo šele —“

„Ko bom stara, kaj ne? Sicer je še veliko vprašanje, če bom sploh stara!“

„Tudi take misli imate?“

„Kakšne?“

„Kakor bi se bili že naveličali, kakor —“

„Oh, kaj še! Samomor? Pojdite, pojdite! Ne to me pa res še ne mika. Tudi tako originalen ne, kakršnega si je izmislil eden mojih princev. Čujte, povem vam ga: Obesil bi se, je dejal, ker je bolj poceni. Tako bi se obesil, da bi ukazal obrazu, naj pokaže tisto prezirljivo črto od nosnic do ust. Dalje bi si kupil pipo, eno tistih kratkih, angleških. Med zobmi bi jo moral tiščati — bi že tako

napravil, da bi ne zdrknila, končno bi vtaknil roki v žep in tako bi visel. Kdor bi me videl, bi vedel, zakaj sem se obesil . . .

„Kaj pravite? Seveda živi še danes. Lep fant je ta princ in še mlad, zelo mlad. Vidite, to so velikomestni ideali!“

Izpreletelo ga je mrzlo. „Nekaj jo teži,“ si je dejal in še lepša se mu je zdela. Prijel jo je za roko in zašepetal:

„Ni mogoče, ni mogoče, tako mlada, tako lepa in brez sanj, brez hrepenenj!“

Zasmejala se je veselo in ga objela okoli vratu.

„Ne brez, ne brez! Vidite, danes sanjam, hrepenim po oni bluzi, ki sem jo videla v neki izložbi. Pa kaj, ko so same sanje! Kaj, če je mati vdova, brez zaslužka, jaz pa —“

„Vi pa.“

„Jaz?“ je dejala šepetajoč in ga napol meže prižela nase.

„Jaz čakam princa, ki me bo imel tako rad, da mi jo kupi.“ —

Mehka omotica se ga je bila oklenila in mu skrila vse misli.

Pa se je zgodilo, da je izginila omotica, da so se vzravnale misli.

Od tam daleč nekje, so se vzbudili žalujoči glasovi harmonike. Mirko se je otesel objema in stopil k oknu ter poslušal skozi šipe. Razprostrla se je pred njim domača vas tiha in mirna. Zagledal je v duhu godca, naslonjenega ob zid, s sklonjeno glavo nizko do harmonike. In tam daleč je zaukal vasovalc dolgo in zategnjeno . . .

Hipoma je utihnili harmonika in Mirko se je okrenil. Začuden je pogledal v prazen fotelj. Skozi šibko steno je začul pridušeno govorjenje in tanek smeh. V slutnji je pritisnil uho na steno in poslušal. Razložil je Lilin smeh in debelejši gospodinjin glas.

„Tak tepec!“

Pognalo ga je od stene. Stopil je k zrcalu in ko se nagledal, je siknil podobi v zrcalu:

„Tepec!“

In „tepec“ je odgovorila podoba.

Fran Albrecht:

Bratska pesem.

Bodi ponosen, brat,	Kadar ti duša prekolne, brat,
brat — samotar,	svet in ljudi:
kadar se duša napije ti	tih, sam, ponosen
zlob in prevar!	skrij vase oči!

Književna poročila

Dr. Fr. Detela, Tujski promet. Knezova knjižnica XIX. Izdala Slov. Matica 1912. 80. 175 str.

Snov naši povesti je zajeta iz narodnogospodarskega življenja, to se pravi, ogrodje, na katero se naslanja dejanje, je take narave. Detela opisuje spočetje in rojstvo, rast in razne otroške bolezni mladega letovišča, ki ga je krstil — Žvarovlje. Pač le jezikovna kaprica, da z njo opraviči eksistenco etimologično navdihnjenega Rabiča, majorja v pokoju. Da ima povest nekako kritično ost proti raznim nezdravim gospodarskim podjetjem, ki potem rode edini sad, krize, ki se baš v naših dneh vrste kakor egiptovske nadloge, to moramo pisatelju šteti celo v zaslugu. Pač pa bi ne hotel hvaliti njegovega očetovsko-modrega konservativno-odklanjajočega stališča, s katerega zapleta voz in razpleta tako, kakor da mladina in njeno delo — mora propasti. Zategadelj treba, da je oče nove ideje in organizator novega podjetja — študent, ki je na kol obesil svoje študije, ker je postal vsled očetove smrti gospodar precejšnjega imetja. In ta Ivan Korbin preveč nenadoma začuti v sebi poklic osrečevalca in rešitelja svojega dobrega, pa revnega ljudstva, ki kaže tako resnično sočutje z njegovo izgubo. Ker sosed Gričar, ki ga ima za najpametnejšega v vasi, ne kaže niti najmanjšega zanimanja za njegove nove načrte, že spozna organizator, „kako visoko da stoji nad svojimi rojaki“, ki jim manjka sploh „podjetnega duha“. Svoji materi, ki ga svari pred nevarno podjetnostjo, pove, da smatra za dolžnost izobražencev, da delajo za splošno blaginjo z dobrimi zgledi. Kako bi mogel potem pravo pogoditi mladenič, ki ne sluša ne matere ne drugih starejših ljudi. „Z besedo in s pijačo je začel vnmati rojake za svoje načrte“. Kako abotno, saj vendar ni kandidat za državno ali deželnozborski mandat! Še bolj naiven pri brezprimerni širokoustnosti pa je kot — graditelj, saj napravi načrt in proračun, kjer se zmoti samo za — polovico. Da je bilo to bridko razočaranje za vnetega mladeniča, to si lahko mislimo, teže pa, da bi bil na svetu podjetnik, ki bi hotel tako delo prevzeti in tako izročiti. Seveda se na ta način dejanje tem hitreje razvija: Korbin mora v — blato, v dolgove, ki ga bodo zadušili, to vemo že naprej, kakor pri slabi — igri. Pomoč bi seveda bila ženitev z denarno Gričarjevo Miciko, ali Ivan se obotavlja in spet noče ubogati matere. Tako se vozla nit med Korbini in Gričarji, ki sta glavna činitelja naše povesti. Ali brž nastopi še tretji element, ki so ga napovedovale že prve vrstice: kočarji Petani. Saj so brata Janeza pokopali isti dan, ko bogatega Korbina in njegovo kočjo je podedoval Jože, ki je že 20 let na tujem, v Leobnu na Štajerskem. In baš tega Jožeta je usoda namenila, da ga Šmihelci in Žvarovljani kot prvega letoviščarja sprejemajo, da, tepo se zanj, misleč, da je kak milijonar. Sicer pa je ta Jože Petan v naši povesti res oseba, ki ji moramo izreči vse spoštovanje; ne samo, da ima dve zali hčeri, godni za možitev, Zefo in Cilo, ampak on vam je original nove vrste v naši knjigi: pravi tip, ki ga je rodila slovenska mati in zlikala tujina. Lastna hči ga je najbolje označila z besedami, da v gostilni vse ve, doma pa ničesar ne stori, dasi ima o sebi in svojih krojaških zmognostih velike misli. Petan in njegovi dve hčeri sta v dvojnem oziru važni za našo povest. Prvič postane lepa Zefa privlačna natakarka v Korbinovem hotelu v Žvarovljah in pozneje celo Ivanova žena, ki ga tira najprvo vsled

ljubosumnosti v zakonski jarem, potem pa po svoji razsipnosti in svojem neumnem gospodstvu v gospodarski propad. Solidnejša Cila pa vname po daljšem kolebanju srce mlademu Gričarjevemu Andreju, ki mu je rešila celo življenje, ter postane slednjič tudi njegova žena in pridna gospodinja — torej dve prav različni sestri! Drugič povzroči zmeraj žejni Petan nekako komedijo zmešnjav med Korbinovo in Gričarjevo hišo s tem, da neopažen izmakne denar, ki ga je njegova nenadoma umrla sestra Urša pustila razmetanega po postelji; Gričarica in Korbinka pa sumita druga o drugi, da je izmaknila stotake. Baš ta, sicer ne neobhodno potrebni zapletljaj da Petanu priliko, da se izkaže kot nedosežen režiser med Cilo, Korbinko in Gričarko, dokler ga hči Zefa ne užene v kozji rog s tem, da ovadi afero o izginulem denarju, s čimer seveda najbolj osramoti tudi sebe. — Za tendenco povesti in tudi za končno razrešitev vozla važna oseba je tudi Lah Alesandro Strada, lesni trgovec, ki je sicer po pisateljevih besedah vsem simpatičen, ni pa očrtan tako krepko, da bi dobili o njem jasno sliko. Sicer pa je hotel Detela v tem Italijanu ustvariti pravega antipoda Ivanu Korbinu: kolikor manj simpatičen je morda po zunanosti, toliko več gospodarskega talenta ima v sebi; zato se tudi ne čudimo, ko slišimo, da Strada vzame Gričarjevo Miciko in da stoji tam, kjer je nekdanj stal Korbinov hotel, velika žaga z napisom: Alesandro Strada & Gričar Andrej. Ivanov izrek, da manjka rojakom podjetnega duha in so zavoljo tega vsa večja podjetja v tujih rokah, velja torej le deloma, ker poleg podjetnosti treba še marsikaj, če hočemo, da gospodarstvo tudi uspeva. Jaz mislim: strokovne izobrazbe, treznosti in vztrajnosti. In če je pisatelj naše povesti s svojimi junaki, dasi jih ni vselej predložil tudi po notranji plati dovolj verjetne in žive, kar velja zlasti o Ivanu Korbinu, zanetil plamenček zdrave gospodarske misli, je dosegel precej in bi bil morda še več, da je tu in tam koncentriral dejanje in da se ni dal zapeljati po nebitvenih motivih.

Dr. Iv. Merhar.

Spisi Mišjčkovega Julčka. IV. zvezek. Z 19 slikami. V Ljubljani 1912. 80. 115 str. Cena 1 K 50 v.

Engelbert Gangl. Zbrani spisi za mladino. Tretji zvezek. Pripovedni spisi. Last in založba „Društva za zgradbo učiteljskega konvikta“. V Ljubljani 1912. 80. 86 str. Cena 1 K 50 v.

Število mladinskih spisov se silno hitro množi; tekom zadnjih dveh mesecev sta izšli zopet dve taki zbirki, obe v prid zgradbi učiteljskega konvikta. To je dobro znamenje: i da mladina veliko čita, ker se knjige te vrste tako hitro razpečavajo, i da pritekajo tako v društveno blagajnico lepi dohodki v prid hvalavednemu podjetju. Vpraša pa se, ali je res vse primerno in vredno, da se objavi v taki zbirki; ali naša mladina res z užitkom čita take sladkobne stvarice; ali ji tako štivo budi zanimanje in širi obzorje?

Oglejmo si prvo zbirko! Sedem črtic obsega; snov jim je povzeta iz domačega življenja na kmetih, torej iz okolišev, otrokom povsem znanih. In dejanje — kako malo ga je v vseh črticah! „Zvesti pes“ Sultan je neločljivi tovariš in spremljevalec male Francke; v šoli jo reši zapora, a ne more rešiti deklice, ko je padla v „umazano, studeno vodo, po dežju naraslo“. Na Franckinem grobu pogine od žalosti — pes Sultan. Slika (str. 2) naj predstavlja deklico (!) Francko, jezdečo na psu, s sabljo v roki in s čako na glavi — kdo bi pripisoval našim kmečkim deklicam tako amazonsko naravo? — „Rompom-pom“ je posiljena stvar, ki sta jo povzročila kliše na str. 15 in starinsko zamazana slika na str. 20. „Stara pesem“

je moralizujoča povest za prav male, ki še takih stvari ne bero. „Gospod Urban“ bi pa brez besedila zabavneje učinkoval; zakaj tistih šest slik samih več pove kakor vse besedično mašilo — vzor prisiljenega pripovedovanja brez jedra in soli. „Naša Minka na Gorenjskem“ naj uči ljubezen do matere; vse prav, če le ne bi bilo vse tako razblinjeno ko testo za opresne mlince. „Lahkoverni Tomaž“, ki je „veroval v babjeverstvo“, je dolga stvar, polna romantične neverjetnosti, dasi temelji na realnih tleh; dogodek patra Celestina, v osla preobraženega, spominja na Boccacciove vzorce; in kam spadajo štiri slike v tej Tomaževini? Praznih strani vendar ni treba polniti s pavlihovščinami. „Mojca iz Žabje luže“ je pa naravnost zoprna stvar; tu je natančno popisana ženska-pijanka, ki se „v večji meri ni zavedala življenja kot gosenica (!)“, ki je po vasi „vozila barko“, ki je „z največjo slastjo lizala in srkala žganjeve (!) solzice vaze, z zida, s tal — da se je le poznalo, da je še mokro . . .“ Ubila je bila namreč „frakelje poln žganja“. Vsa pijana se zvija v krčih, „sično jo je peklo — kar za želodec (!) se je držala“, dokler naposled ne „zaguzne“. Fej, kako odurno in nagnusno zna pisatelj slikati pijano žensko! In končno ji ne privošči niti blagoslovljenega groba: „Kdor se s špiritom ukonča, se je sam umoril, torej je samomorilec“. To je globokoumno modrovanje! Za Boga! Tako pisane povesti utegnejo zamoriti pri mladini ves dobri okus, kar ga sploh ima. Sploh se čuti, kakor da je ta nesrečna „Mojca“ spisana pod neposrednimi vtiski ljubljanskega protialkoholnega shoda. — „Man merkt die Absicht —“ Tudi v jezikovnem oziru se da marsičemu prirehati: „bati se je, da se Antikrist ne prikaže“ (66) — saj si ga ne želimo! — „besede so ga oživele“ (81); „ga gre iskat en frakelj“ (sc. žganja) (103, 104); stegovati roke (26). Kam zaidemo, če bomo pisali prislovne izraze kar zdržema: gorpadol, dannadan, topot (= to pot), nepreveč, toddoli, navsezgodaj, toinono, odzdajnaprej, sambogsigavedi itd.? To so za oko kakor latovske besede. —

Dokaj boljši so Ganglovi pripovedni spisi, bolj uglajenega in izbranega jezika, a preveč lirsko nadahnjeni, nekateri, n. pr. „Veselje mladih dni“, „Sosedova Minica“, „Za vasjo“, so tako polni razmišljanja in čustvovanja, otrokom neumljivega in neprikladnega, da jih ne moremo šteti med „pripovedne“ spise. Vseh vkup je 13 črtic; če bi bilo izbirati, bi mi odbrali le sledeče: „Grajski hlapec“, „Ljubezen do bolne matere“, „Kraljeva oporoka“. Zadnja, „Kriste, usmili se!“ pač ne more zadovoljiti mladinske radovednosti; pričakujemo zgodbo o nesrečni usodi Beraške vasi, pa najdemo le nekako elegijo o eni bedni družini v Beraški vasi. „Čudna žival“ je čudno neverjetna dogodbica: kmečki otroci naj bi ne spoznali martinčka! To šegavo, nedolžno živalco naj bi vaška otročad smatrala za zmaja! Brihtnih otrok ne zanima otročarija, najsi tudi je Gaspari martinčka narisal v taki perspektivi, da presega po velikosti otroke. — Tudi Gangl daje prednost tistim zverženkam, kakor n. pr.: naprejinnaprej, boljinnbolj, vrhutega. Nāpak je: usteca (dual?) se zakrožita na smeh (str. 25).

Končno naj povemo nekaj splošnih misli o naši mladinski književnosti. Vse preveč je lirična in moralizujoča; motivi iz vsakdanjosti — sneženi mož, kepanje in drsanje, trganje marjetic in šmarnic, sekanje piruhov, pot v šolo in iz šole, pasje in mačje zgodbe itd. — se ponavljajo do zoprnosti. Kako malo najdemo v pripovedkah krepkega dejanja, kako malo je takih snovi, ki bi vemale fantazijo, budile zanimanje in širile duševno obzorje otrok, ki jim nič bolj ne ugaja kakor čudovite zgodbe, resnične ali namišljene, dožitki slavnih mož, potopisi in poročila o odkritjih in znajdbah. Zakaj je postal Robinzon tako popularen, zakaj se je

mladina že pretirano navduševala za Karla Meyera in razne „indijanarice“, zakaj ji pripajo pripovedke iz „Tisoč in ene noči“ in, če je že odrasla, zakaj čita s tolikim zanimanjem Jules Vernea? Ali ne bi ugodili naši mladini s prevodi Sven Hedina, Pearyja in Amundsena? To bi bila krepka dušna paša za naše dečke! Pa čemu tako daleč segati? Doli na Balkanu se vrše veliki bojni čini. Če že nimamo pesnikov in novelistov, da bi nam iz pestrih motivov, ki jih nudi ona silna borba za narodne in verske ideale, peli epopeje in pisali povesti, naj bi vsaj naši mladinski pisatelji mnogolične dogodke, ki o njih poročajo domači in tuji listi, porabili za jedrnatе črtice. Pred kratkim je izšla dr. Oražnova knjiga „Med ranjenimi srbskimi brati“ — tam je hvaležnih motivov za povestice, ki bi slikale junaško borbo za človeške ideale. Dunajska „Zeit“ je imela dne 13. febr. v listku dve črtici z bolgarskega bojišča; iz črtice „Oče in sin“ bi bil spesnil naš Aškerc balado, a ni ga več med nami; novelistov in dramatikov pa nimamo, ki bi jih take snovi zanimala. Pred 35 leti smo imeli vsaj Stritarje, Gregorčiče, Pagliaruzzije, ki so se zavzemali za bedno „rajo“, danes nimamo med našimi leposlovci — nikogar. Vsaj tisti, ki se čutijo sposobne in poklicane, da bogate naše mladinsko slovstvo, naj bi posegli po snoveh, ki jih v obilici nudijo dogodki zunaj po svetu. Domače je že vse tako obrano in izžeto, da se ne da več dosti zanimivega najti. Ponudite mladini, posebno dečkom, takega štiva, da se krepí v njih moška zavest in budi občudovanje junaških dejanj! Od same mlečne kaše ne dobe močnih zob.

Dostavek. Pričujoče poročilo je bilo že končano, ko nam je prišel v roke še V. zvezek „Spisov Mišjčkovega Julčka“ (str. 108; cena 1 K 50 v.) Vse tisto, kar smo zgoraj povedali splošnega o našem mladinskem slovstvu, velja tudi o tem zvezku. V posameznem gre izmed šestih črtic prednost prvi, „Izgubljeni sin“. Dasi snov ni nova — saj je le variacija znanega svetopisemskega vzorca — in dasi je bila slika na str. 14 že parkrat v drugih povestih porabljena, je pripovedovanje dokaj zanimivo in še dobro zasnovano. Druga povestica, „Lipetov panj“, že peša; „Janko in Metka“ nista zdaleka slična nemški inačici, „Zgodba o muciki in psičku“ pa je docela jalova. Za nameček sta privrženi dve kratki narodni pripovedki; kratkoča je njiu prednost. — Kakšni so „kovani“ biseri (49)? Zakaj „neizrečensko“ lepo? „Domovgrede“ in „kajpadane“ sta novi zlepljenki. — Sicer je knjižica prav lično tiskana, a slabo vezana.

J. Wester.

Rev. J. M. Trunk, Amerika in Amerikanci. V Celovcu 1912. Samozaložba (Beljak, Koroško). V. 8: 608 str. Cena broš. 10 K, vez. v izv. plat. 12 K 50 v.

Trunkova obsežna knjiga nam opisuje v prvih petih delih svet in ljudstvo držav Unije v zemljepisnem in zgodovinskem oziru; slika nam v jasnih obrisih amerikansko politično, socialno in gospodarsko življenje. Šesti del govori dovolj nepristransko v senčnih in solčnih straneh izseljevanja. Posebne važnosti in vrednosti pa sta sedmi in osmi del, posvečena Slovincem v Ameriki. Mnogo zanimivih podatkov o svojih rojakih najdemo tudi že v prejšnjih oddelkih, tu pa nam riše, deloma na podlagi lastnih opazovanj, njih verske razmere, domače življenje in duševni napredek v novi domovini. Sestava zgodovine slovenskih naselbin je bila seveda združena z mnogimi težkočami in je po mnenju pisateljevem „v marsičem pomanjkljiva“, vendar je zbral, kar mu je bilo mogoče. — Vpletenih je nekaj daljših opisov, n. pr. opis Floride, po narodi in zgodovini najzanimivejše amerikanske države (106), izprehodi po mestu Chicago (134), črtica o Indijancih (155), o Mormoncih (182) in dr. — Knjiga je zelo bogato in večinoma srečno ilustrirana; posebno ugajajo originalno zasnovane Vavpotičeve inicijalke.

P. N.

Jan Rokyta, Prokop Rybař. Román české duše (Veršem). Psáno v letech 1905—1911. V Praze. Nakladatel F. Topič, 1913. 8°. 160 str. Cena 1 K 60 v.

Jan Rokyta, s pravim imenom Adolf Černý, ima širom slovanske zemlje mnogo znancev in prijateljev. V Pragi izdaja „Slovanský Přehled“, ki združuje delayce na polju kulturne slovanske vzajemnosti. Dobra slovanska pesniška duša je Jan Rokyta. Izdal je od l. 1897. več zbirk: „Ko se dan nagiba...“, „Luči in vešče“, „Lilije s tvojih vrtov“, „Bilje na dolih“, „Videl sem dušo žene“, „Za Kristom“, „Vezi in peroti“, „Zgradbe padajo“, „Kraljestvo tihote in sprave“. Ta dela kažejo Jana Rokyto kot pesnika. Prevodi in članki v „Slov. Přehledu“ in drugih listih kažejo Adolfa Černega kot Slovana. Mnogo je prevajal tudi iz slovanskih literatur. S Kranjčevićem sta bila osebna prijatelja. Vse delo Ad. Černega zaključuje „Prokop Rybař“. Kdor hoče razumeti ta „roman češke duše“, mora poznati pesnika in življenje, iz katerega je izšel. Prokop Rybař je češki novodobni bojevnik, eden onih, ki so izšli iz naprednega gibanja l. 1890. Takrat se je začela nova, mlada generacija; mladina je želela novega, širšega obzorja: evropske kulturne, politične in socialne struje so zvale češko mladino za seboj. Nastala je takojmenovana Omladina; radikalni in revolucionarni nazori so dobili svoje pristaše. Začel se je boj, ki so mu sledili nemiri leta 1897. in omladinski proces. V tej mladini je našel svoje odkrite čestilce Jan Hus in drugi bojevniki češke reformacije. Prava čista narodnost, brez fraz in laži, to je bil vzor. Proti tej mladini pa se je na drugi strani začela agitacija s klerikalizmom. Iz onih naprednih vrst je izšel — Prokop Rybař. Pesnik ga nam opisuje tako:

„Bil Prokop Rybař prej je teolog
in filozof in malo literat,
potem vzgojitelj mladih sinov ved,
sanjač brez konca in nemiren duh,
ki rad spremenil bi svetovni red,
in v duši se mogotcem vpiral je,
v življenju pa je bil pohleven, plah,
niti povedati ni znal na glas,
kar dušo je do dna razjedalo,
kar ga jezilo je, za kar je stiskal pest.“

Prokop Rybař je bil sin organista, rasel je v tihem domačem zatišju, potem je šel v šole, postal je študent in — pesnik. Čarobni „Maj“ ga je tako prevzel da je ob njem prvič začutil, da je pesnik. Potem je šel Prokop v teologijo, hotel je postati narodni duhovnik — toda v teologiji je videl laž in hinavščino. Prokop jo je nezadovoljen zapustil. Prišel je domov, in oče ga je sprejel očetovsko: „Pogledal ga je in v pogledih teh sta duši se sorodni srečali, v trenutku tem sta oče se in sin spoznala in sta razumela vse.“ S tem se je končalo prvo poglavje življenja. Potem je Prokop hotel postati vzgojitelj mladine profesor. Vpisal se je na univerzo in kmalu dovršil študije. Postal je suplent, toda kako razočaranje! Profesorji na šoli so živeli brez vseh idealov. Ravnatelj je bil gospod iz stare šole. Vsa inteligenca je bila površna. V mestu je izhajal list: „Odmev domovine“. Prokop je hotel novega, globokega življenja, zato je ustanovil list „Novi čas“; nastal je boj med starimi in mladimi. Med tem se je pojavil na šoli nov katehet, ki je začel drugače postopati, nego njegov prednik. Ravnatelj je poklical Prokopa k sebi in mu je povedal svoje mnenje. Prokop je spoznal, da ne spada v šolo,

kjer bi moral lagati. Delo in boj sta uničila njegovo zdravje; odšel se je zdraviti. V teh težkih dneh je lepa sanja spremljala njegovo življenje. To je bila ³Eva. Ljubil jo je kot študent; ko je prišel v mesto kot suplent, jo je srečaval na sprehodih. Hodila je s teto. Seznanila sta se in sta čakala drug na drugega. Toda zdelo se je, da bo padla mlada ljubezen pod težo življenja. Eva spremlja v duhu njegov boj. Na letovišču, kjer se Prokop zdravi, se zopet srečata. Tu si šele pogledata globoko v dušo. Nekega jutra sta se njiju roki našli in sta odšla. Nad mestom solnce je ponosno vzhajalo, a skozi stari šumni drevored je v ranem svitu hodil srečni par. Prokop je postal ⁴prednik „Novega časa“ in je hotel skupno z Evo nadaljevati boj za mladostne ideale v svojem rodnem mestu. Tja se je vrnil z Evo.

S tem se roman konča. Ne vem, zakaj mi je bilo tolikokrat tako mehko in toplo pri srcu, ko sem čital ta roman češke duše. Ali zato, ker je pisan tako iz srca, ali zato, ker sem ga tako razumel? — Po mojem mnenju je to ena najlepših knjig zadnje dobe. „Življenska tragika bojevnikov napredka in svobode sedanje dobe ni naša krasnejšega, umetniškega popisa, kakor je ta roman.“

Dr. I. Lah.

Enciklopedija slavjanskoj filologiji. — Izdaniye otdeljenija russkago jazyka i slovesnosti imperatorskoj akademii nauk. Pod redakcijeju ord. akad. I. V. Jagiča. — Sanktpeterburg 1908. — Vypusk I., II., III., V. 2. in XII.

Od I. 1908. sem urejuje dvorni svetnik V. Jagič slavistično enciklopedijo, ki izhaja v Peterburgu na stroške filološko-literarnega oddelka „Carske ruske znanstvene akademije“. V marsičem presega to velikansko delo podobne zbornike, n. pr. Paulov Grundriß der germanischen Philologie in Gröberjev za romansko filologijo.

I. zvezek (1910) ima malone 1000 strani ter vsebuje „Istorijo slavjanskoj filologiji“ izpod kompetentnega peresa V. Jagiča, nestorja in prvaka živečih slavistov. Jasno in pregledno nam predločuje razvoj slovanske filologije od njenih početkov do naših dni. Posebno obsežna in važna so poglavja o Miklošiču (24 str.), Kopitarju (28 str.), Daničiču (8 str.), Vuku St. Karadžiću (36 str.), Buslavju (9 str.), Hanki (11 str.), Vostokovu, Šafaříku, Sreznevskemu, Potebnji, Bogišiću, Veselovskemu, Oblaku i. t. d. Jagič se je držal načela, da je pisal obširno samo o umrlih slavistih, o živečih navadno čitamo samo kratke omembe.

Leta 1909. je izšel 2. zvezek: Lubor Niederle, „Obozrénije so vremennago slavjanstva“ (160 str.) z dobrih zemljevidom slovanskih narodov. Po kratkem uvodu sledé poglavja o posameznih plemenih: Rusi, Poljaki in Kašubi, Lužiški Srbi, Čehi in Slovaki, Slovenci, Hrvati in Srbi, Bolgari, s posebnim oddelkom „Slavjane v Makedoniji“. Zakaj ne šteje Malorusov za poseben narod, nam razlaga Niederle na str. 26. Slovincem je posvetil 9 strani. Tu beremo najprej zgodovinski uvod, nato so opisane zelo podrobno jezikovne meje, potem nam podaje statistiko (l. 1900: 1,449.780 Slovencev; všteti so tudi rojaki v Ameriki po Valjavčevih podatkih); nepotreben in nekoliko zmešan je odstavek o „diferenciaciji“; bibliografija je skoro kompletna. — To delo je Niederle objavil tudi v češkem jeziku („Slovanský svět“, 1910), in ki ga je izdala Znanstvena knjižnica „Omladine“ v pomnoženem slovenskem prevodu.

Tretji zvezek (1911) vsebuje tri razprave: Jagičevo o slov. „runah“, Hardthausenovo o grškem črkopisu IX. in X. stoletja pa o razmerju med njim in cirilico in Jagičevo „Glagoličeskoje pismo“. — V „Voprosu o

runah* razpravlja Jagić o raznih falzifikatih (t. zv. slovanskih runah) in o črtah, zarezah in rovaših. Znamenita je Jagićeva monografija o glagolici (str. 51—257); pridejanih je 36 tablic s 75 fotografskimi posnetki v glagolici pisanih rokopisov od najstarejših časov do XVII. stoletja. V 1. poglavju nam podaja Jagić zgodovino preučevanja glagolizma, v 2. pregled ohranjenih spomenikov v glagolici in v 3. odstavku paleografijo glagolice. Jako hvalevredno je, da so fotografirani rokopisi tudi transkribirani v cirilico (str. 231—257), kar nam olajšuje čitanje. Kdor se je kaj ukvarjal z glagolico, bo znal ceniti važnost Jagićeve knjige ter jo bo pozdravil z radostjo; takšno delo nam je doslej manjkalo.

Kmalu dobimo IV. zvezek, v katerem bodo pisali Lavrov, Soboljevskij in Kažužniacki o cirilici pri južnih Slovanih, Rusih in Rumunih, dalje Kostić in Speranskij o tajnih črkopisih, potem Brückner, Muka, Rešetar i. dr. o latini pri zahodnih Slovanih, Slovencih in Hrvatih. —

Pričakuje se I. del V. zvezka: Baudouin de Courtenay, „Psihičeskija osnovanija, primeniteljno k slavjanskim jazykam“.

2. del petega zvezka je izšel l. 1910; to je velezanimiva „Fiziologija slavjanskoj reči“, ki jo je spisal Norvežan Olof Broch, vsehiliški profesor v Kristijaniji, ki je mnogo opazoval po slovanskih deželah ter tam raziskoval narečja. (262 str.) Uvodnim opazkom o splošni fiziologiji glasotvorstva sledijo izvrstno spisana poglavja o soglasnikih, samoglasnikih in spajanju (združevanju) glasov (o zlogih, kvantiteti, naglašanju, intonaciji itd.) Na koncu je pridejal obširno bibliografijo o fonetiki in zelo natančne primere izreke: ruske, češke, bolgarske, slovenske („očenaš“ po izreki Ljubljancanov!) in maloruske. Brez Brochove knjige ne more izhajati noben slavist, zlasti ne preiskovalci narečij. — Broch je svojo fonetiko priredil tudi v nemškem jeziku („Slavische Phonetik“) ter jo objavil pri Winterju v Heidelbergu v zbirki „Sammlung slavischer Lehr- und Handbücher“, ki jo urejata znana nemška slavista A. Leskien in E. Berneker.

Zvezki VI.—XI. še niso natisnjeni. V njih bodo razpravljali Zubaty, Fortunatov, Leskien, Šahmatov, Korš, Baudouin, Jagić, Pastrnek, Belić, Milčetić, Sobolevskij, Lavrov, Kažužniacki in Kuljakin o slovanščini v razmerju do drugih indoevropskih jezikov, o praslovanskem naglašanju, slov. metriki v ljudski poeziji o slov. sintaksi, deblotvorstvu, praslov. slovnici, razvrstitvi sl. jezikov in narečij, in o cerkveni (stari) slovanščini. — V XII. zvezku (1908) obravnava E. Budde razvoj ruskega knjižnega jezika od XVII.—XIX. stoletja; za slovenščino je bil obljubil pokojni Štrekelj analogno razpravo, ki je sedaj poverjena drugemu peresu.

Mnogo lepega imamo še pričakovati od naslednjih zvezkov (XIII.—XXV.): monografije o posameznih slovanskih jezikih. Pri vsakem jeziku pride najprvo zgod. uvod, potem zgodovinska slovnica, nato razvoj knjižnega jezika, pregled dialektov in naglašanje; dalje razprave o izposojenkah, ki jih imajo posamezni slovanski jeziki od sosedov in obratno. — Pri „Enciklopediji“ sodelujejo učenjaki vseh slovanskih narodnosti in tudi nekaj Neslovanov; Slovenec je (poleg Štreklja) pater St. Škrabec, ki spišuje zgodovinski uvod v slovenščino in poglavje o akcentuaciji; slovenska narečja v Italiji je prevzel Baudouin de Courtenay. — Škoda, da izhajajo posamezni zvezki v tako dolgih presledkih. Kdo izmed mlajših slavistov bo učakal dovršitev tega monumentalnega, krasnega dela?!

J. Koštič.

Glasba

Novi Akordi. Založništvo L. Schwentner, Ljubljana. L. XI, št. 5. in 6.

Zadnja dva zvezka Novih Akordov obsegata predvsem instrumentalno glasbo. Za orglje čedna „Predigra in fuga“ našega prvoboritelja na glasbenem polju, ravnatelja Gerbiča, je posvečena uredniku N. A., g. dr. G. Kreku. Ugaja mi zlasti ritmični tema fuge. Istovrstno skladbo objavlja v 6. zv. prof. Fran Dugan, ki je znan kot mojster na orgljah. Tudi to bodo naši nadarjeni organisti z veseljem pozdravili. Na tem mestu opozarjam na urednikovo razlago v prilogi o pomenu Bacha, ki bi moral biti vsakemu resnemu glasbeniku zvezda vodnica. Za klavir smo dobili tri skladbe: Vasilija Mirka „Glasbene utrinke IV“, Janka Ravnika „Čuteči duši“ in Saše Šantla „Scherzo“. Vse tri skladbe so vredne, da se izvajajo, in zopet moram poudariti, da naj Glasbena Matica vendar že enkrat stopi v krog tistih, ki se trudijo za napredek slovenske glasbe. — Polaškovo „Uspavanko“ za gosli s spremljevanjem klavirja bi marsikateri mladi junak rad igral, ako bi mu učitelj hotel povedati o njeni eksistenci. — Med vokalnimi bodi omenjen lepi solospjev „Vasovalec“ mladega Ravnika in Pavčičev mešan zbor „Če rdeče rože zapade sneg...“. Emil Adamič objavlja svoj moški zbor: „Vrtnica — srce“, Viktor Šmigovec pa mešan zbor „V gaju“.

Književna priloga N. A. prinaša Hinka Družoviča „Glasbeno pedagoške črtice“. Dobro bi bilo, da si jih prečitajo vsi učitelji, ne samo glasbeni. Izmed poročil omenjam zlasti kritiko Ant. Lajovca o koncertu „Ljubljanskega Zvona“. Lajovic razlaga, kdaj se sme dihati, oziroma presekat muzikalno misel. Če bi ta nesrečna razvada „razsekavanja“ izvirala samo iz neznanja delitve muzikalnih fraz, bi bila kmalu ozdravljena. Ali trganje izvira iz drugih vzrokov. 1. Hoče se doseči precizno in istočasno izgovarjavo besedi, 2. pevci trdijo, da to ni sekanje, temveč samo nad vse vestno „fraziranje“; 3. pevovodja pa je ponosen na „discipliniranost“ zbora. In pevovodja, ki bi te lastnosti smatral kot kvarne pravemu prednašanju, bi bil v Ljubljani zavržen od pevcev in — občinstva. Tako se je tudi Prelovec prilagodil pevcem in občinstvu, in je postal širitelj napačnih idej. — Drugo nad vse zanimivo kritiko o petindvajsetletnici pevskega zbora „Hajdrih“ na Proseku je napisal Krek. Da, na Krasu je žilavost, navdušenje in veselje do petja in zato tudi tako lep napredek! — Tudi v tej prilogi biča urednik neznosne glasbene razmere, tako v svojem poročilu o Proseški slavnosti, kakor tudi v poglavju „Glasbena šola“ v šoli Glasbene Matice, kjer piše tole: „Ce pa lajati nočejo ali ne morejo ali se ne upajo — tedaj vas ugriznejo za hrbtino v tisto nogo, s katero ste hoteli streti glavo starega šlendriana, stare puhlosti, stare ošabnosti in nadutosti“. To je stavek, ki me spominja, kako je bil podpisani pred leti, ko je bil Nekdo faktični vodja „Slovenske Filharmonije“, na občnem zboru izvoljen v odbor, pa se je izvolitev novega odbora zato razveljavila, da ni prišel podpisani v odbor. — Zanimivi, kakor vedno, so tudi odstavki: Slovenski glasbeni svet, Naše skladbe, Izza tujih odrov, Odmevi iz koncertne dvorane, S knjižne mize in iz glasbene mape, Umetnikov življenje in stremljenje, Pêle-mêle ter celo — listnica uredništva.

Dr. Kozina.

Uredništvu poslane književne novosti :

- Engelbert Gangl, Izbrani spisi za mladino. Tretji zvezek: Pripovedni spisi. Last in založba „Društva za zgradbo Učiteljskega konvikta“. V Ljubljani, 1912. 8°. 86 str. Cena 1 K 50 v. S poštnino 16 v več.
- Spisi Mišjakovega Julčka. V. zvezek. S 13 slikami. Last in založba „Društva za zgradbo Učiteljskega konvikta“. V Ljubljani, 1912. 8°. 108 str. Cena 1 K 50 v, s poštnino 16 v več.
- Maksim Gorki, Foma Gordjejev. Roman. Tiskala in založila „Goriška tiskarna“ A. Gabršček. V Gorici 1912. 8°. 418 str. Cena 2 K 40 v.
- Dr. Velimir Deželić, V burji in viharju. Zgodovinski roman iz davnih dni Jugoslovanov. Z dovoljenjem pisateljevim prevel Starogorski. Izdalo in založilo uredništvo „Slov. ilustr. tednika“. Ljubljana 1912. 8°. 420 str. Cena broš. 3 K., po pošti 30 v več.
- Šopek povestic. Nabral po raznih travnikih M. A. Lamurski. V Trstu. 1913. 8°. 64 str. (V prid družbi sv. Cirila in Metoda.)
- Nemščina brez učitelja. I. del: Nemška slovnica za samouke. Druga, predelana izdaja. Priredil Pavel Novak. V Ljubljani, 1913. Založila Katoliška bukvarna. M. 8°. 72 str. — II. del: Slovensko-nemški razgovori v vsakdanjem življenju. Sestavil Pavel Novak. M. 8°. VIII + 68 str. Cena 1 K 20 v; oba dela skupaj vezana 3 K.
- Vojska na Balkanu 1912. . . Katoliška bukvarna v Ljubljani, 1913. 4°. Sešitek 7., 8., 9. in 10. Cena sešitku 40 v.
- Rev. J. M. Trunk, Amerika in Amerikanci. V. 8°. 10., 11. in 12. zvezek. Veda. Dvomesечnik za znanost in kulturo. V Gorici, 1913. Leto III., šte. 1.
- Naši zapiski. Socialna revija. V Gorici, 1913. Leto X., št. 1.
- Čas. Znanstvena revija „Leonove družbe“. Ljubljana, 1913. Letnik VII, zvezek 1.
- Slovenski Sokol. V Ljubljani 1913. Let. X., št. 1.
- Slovenski Branik. Vestnik naših pokrajin. V Ljubljani, 1913. Leto VI., št. 1—3.
- „Branibor“ slovenski mladini. 1913. I. letnik. Izdal in založil „Branibor“ v Ljubljani. M. 8°. 59 str. Cena 20 v.
- Jakov Carić, Kosovke. Tisak i naklada Štamparije De Giulli i dr. u Dubrovniku. 1913. 8°. 32 str. Cena 70 v.

- Srpski književni glasnik. Beograd 1913. XXX, br. 1, 2, 3.
- Revue obrození. Vydává Em. Pacovský, Praha VIII, 444. — Roč. I, (1912.) svaz. 7. in 8.
- Moderní Revue pro literaturu, umění a život. V Praze. Roč. XIX, č 5.
- Česká Mysl. Časopis filosofický. Organ Filosofické jednoty v Praze, 1913. Ročník XIV, seš. 1.
- Slovanský Přehled. V Praze, 1913. Roč. XV, č. 5.
- Przegląd Polski. W Krakowie, 1813. Tom. 187.
- Przegląd Powszechny. Kraków, 1913. Tom. CXVII.
- Świat Słowiański. Rocznik IX, tom. I.
- Slavjanskija Izvěstija. Peterburg, 1913. Nr. 1—13.
-